

საქართველოს მუშაობა

№ 6

6 დეკემბერი.

კვლევითი საზოგადოებრივი, სამეც. ზ. სალიტ. ჟურნალი

1909 წ.

ჩვენ და ცხოვრება.

ჩ ვ ი ნ

ბევრგვარ ისტორიულ უბედურობასთან ჩვენთვის, ეკონომიურ ვითარების მხრით, ერთი უბედურობა ისიც იყო, რომ ჩვენს სამშობლოში ეკონომიურ ცხოვრების ძირითადი ცვლილება იმ დროს დაიწყო, სრულიად ახალი წესი სამეურნეო საქმიანობისა და საზოგადოებრივ ურთიერთობისა იმ ხანაში დამკვიდრდა, როცა ჩვენ ჯერ კიდევ სრულებით არ ვიყავით მომზადებულნი ამ ცვლილებისათვის, როცა თვით ჩვენს ეკონომიურსა და საზოგადოებრივ ცხოვრებაში ამისათვის პირობები და ნიადაგი არ იყო შემუშავებული. ახალს მოქალაქობრივ ცხოვრებას, რომელიც გარეშე ქვეყნებისა და ხალხთა მატერიალურ კულტურის გავლენით შემოიჭრა ჩვენში, ჩვენ დაგვიღო ისეთი ზნე-ჩვეულებითა, გონებრივი შემეცნებითა და სულიერის განწყობილებით, რომელიც მხოლოდ ძველ ცხოვრებას შეეფერებოდა, ხოლო ახალს სრულებით არ ეწყობოდა და არ ეგუებოდა. ამიტომაც ჩვენ თავიდანვე ვერ შევისისხლხორცეთ ახალი დროის რთული სამეურნეო საქმიანობის აზრი და მოთხოვნილება.

ეს უკანასკნელი ითხოვდა ჩვენ ძველ საეკონომიო ზნე-ჩვეულების ძირიანად შეცვლას, გარდაქმნას, აღებმცემობის კანონებთან შეწყობასა და შეთანხმებას. მაგრამ ასეთი გარდაქმნა ადამიანის თუ ხალხის ბუნებისა ადვილი საქმე არ არის, — იგი ნელნელა ხდება და ამას დიდი დროც ესაჭიროება. თანამედროვე ცხოვრება კი საშუალო საუკუნეების დროინდელსავე მდორე და უძრავი აღარ არის, — იგი შეუჩერებელი წინ მიდის და ყურს არ უგდებს, თუ ვინმე უკან რჩება და მას თან ვერ მიჰყვება. ამ ცხოვრებაში ნიადაგის მოპოება და მკვიდრად ფეხის მოკიდება მხოლოდ იმ ადამიანსა და ხალხს შეუძლიან, რომელიც თვით ამ ცხოვრების ღვიძლ შვილად გარდაქმნილა, მისი შინაგანი აზრი, მოთხოვნილება და საქიროება შეუგნია და შეუთვისებია; ჩვენ კი, ქართველებს, ეს ჯერაც ვერ მოგვიხერხებია და ამის გამო თანამედროვე ცხოვრებისაგან დღესაც გამოთიშულნი და გა-

შინაბრნი: ჩვენ და ცხოვრება, — შ. გოგიჩაიშვილი; ჩემო სიცოცხლე! ლექსი. — ი. შარიშაშვილი; დამისიმღერა ლექსი, — შ. ამირაჯიანი; შინაური მიმოხილვა; (ნ. ვაბუნიან-ცაგარლის იუბილის გამა) ლექსი — თ. რაჭიშაშვილი; ცხოვრება და ხელოვნება — კიბა აბაშიძის; მთის არწივი შამილი — ბ. ფარნაქიანი; ყვავილი, ლექსი — ბ. ტაბიკიანი; უცნაური წინააღმდეგობა — ი. გოგიჩაიშვილი; მელენიანობისა და მევენახეობის კოოპერაციები — ს. ვახვახიშვილი;

მორიყულნი ვართ. ვერ მოგვიხერხებია, ჯერ ერთი იმიტომ, რომ საუკუნეების განმავლობაში შემუშავებულ ბუნების გარდაქმნა, აზრ-შეხედულების შეცვლა, ხასიათისა და ტემპერამენტის გადასხვაფერება თავის თავად ძნელი საქმეა, და მეორე კიდევ იმიტომ, რომ ამ ცვლილების საქიროება, თანამედროვე რეალურ ცხოვრების მოთხოვნილებასთან შეგუების აუცილებლობა ჩვენ ჯერ გონებრივად არ გვაქვს შეგნებული და ქვეყნობრივად მიჩნეული.

რაში გამოიხატება ის „ქართული“ ბუნება, აზრი-შეხედულება, ზნე-ჩვეულება, ხასიათი და ტემპერამენტი, რომელიც თანამედროვე ცხოვრებასთან შეწყობა შეგუების საქმეში ხელს გვიშლის და გვაბრკოლებსო, — იკითხავს მკითხველი. ამის მაჩვენებელი კერძო ფაქტები აუარებელია ჩვენს ცხოვრებაში, მაგრამ იმათი ცალ-ცალკე აღწერა, ერთმანეთთან დაუკავშირებლად აღნიშვნა საგნის გარკვევაში ბევრს არას გამოგვადგება. საქიროა თვით იმ მთავარ წყაროების აღმოჩენა, რომლებიც დასაბამია ყველა იმ კერძო ფაქტებისა და მაშინ ამ ფაქტების უკლებლად ჩამოთვლა საქირო აღარ იქნება, რადგან ამას ყველა დაინახავს და აღმოაჩენს თვისსა და სხვის ცხოვრებაშიაც.

ჩვენის აზრით, ჩვენი ეკონომიურ დაბრკოლების წყაროები ოთხ უმთავრეს დარგად შეიძლება დაეანაწილოთ. ეს არის: 1) დროის ჩამორჩენილი საეკონომიო აზროვნება ქართველობისა, 2) „აზნაურული“ პსიხიკა, 3) პატრიარხალურ ჩვეულებათა ნაშთი და 4) სუსტი ინდივიდუალობა. თუ აქ ჩამოთვლილ თვისებების მიხედვით დააკვირდებით ჩვენს სამეურნეო და საზოგადოებრივ საქმიანობას, მგონია, დამეთანხმებით, რომ სწორედ აქ მარბია ჩვენი მთავარი დაბრკოლება და რომ ქართველობის ამ ინდივიდუალურ თვისებებს ეჭირვება განსაკუთრებული ყურადღება და დროის შესაფერი მკურნალობა.

განა ვინმეს შეუძლიან სთქვას, რომ ჩვენი აზროვნება საეკონომიო საქმეებში შეეფერება ახლანდელ დროის აზრსა და მოთხოვნილებას? არა მგონია. ქართველის სამეურნეო აზროვნება უფრო საშუალო საუკუნეების წყობილებასთან არის შეთანხმებული, ვიდრე ახლანდელ აღებმცემობისა და

კაპიტალისტურ ანგარიშობის ხანასთან. ძველს დროში, რომელმაც ახლანდელსავით მგრძობის საეკონომიო დარდი და ზრუნვა არ იცოდა, ყოველგვარ მოძრავ ქონების დანიშნულება ის იყო, რომ უნდა დახარჯულიყო, პატრონის მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად მოხმარებულიყო. როგორც გლეხი, ისე მემამულე მიწის მოსავალს უტყჳიროდა დასახარჯად და არა შესანახად, ხმარობდა მას თავის საჩიოდ და არა აღებმიცემობის საშუალებად. არც ნაწარმოები და არც ფული მაშინ არ შეადგენდა აღებმიცემობის არც საგანს, არც საშუალებას, ერთი და მეორეც საღსარი იყო მარტოდენ პირად ან ოჯახურ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლად,—ქამა-სმისა და ჩაცმა-დახურვის საჭიროების გასაძლოად, გადასახადის გასასტუმრებლად. ერთი წლის მოსავალი მეორე წლამდის უნდა კმარებულიყო და ამიტომაც მთელი იმ დროინდელი სამეურნეო ზრუნვა და ფიქრი ერთი წლის იქით აღარ მიდიოდა.

დღეს კი ის ძველი წყობილება და საეკონომიო ურთიერთობა ძირიანად შეცვლილი არის, მაგრამ ჩვენ მაინც ის ძველებური აზროვნება გვაქვს შენარჩუნებული. დღესაც ქართველის წარმოდგენით ქონების დანიშნულება ის არის, რომ დაიხარჯოს, „შეიქამოს“, ადამიანს პირადი მოთხოვნილება დაუკმაყოფილოს. ამიტომაც ქართველი ფულს უტყჳერის არა როგორც კაპიტალს, არა როგორც აღებმიცემობის საშუალებას და ქონების გაზრდა-გადიდების საღსარს, არამედ როგორც დასახარჯ ქონებას, როგორც პირად საჭიროებისათვის შესაფერ ნაწარმოების მომცემ ღირებულებას. თანამედროვე საქმის კაცისთვის აღებმიცემობა—ასე ვთქვათ—ერთგვარი ქურაა, რომელშიაც იგი სდგბს ერთ აბაზს იმ მიზნითა და განზრახვით, რომ ორი აბაზი ან ექვსი შაური მაინც გამოიღოს ამ ქურის მეორე მხარედან. საქმის კაცის ხელში ფული „ბარტყობს“, „იჩეიება“, იზრდება. ქართველის ჯიბიდან კი ფული იმიტომ ამოდის, რომ თავის დღეში იქ აღარ დაბრუნდეს ნაბარტყი და მომატებული. რათა? იმიტომ, რომ ქართველისთვის ფულს მარტოდენ პირადი მოხმარების დანიშნულება აქვს. აღებმიცემობის ადამიანისთვის ფული იარაღია წარმობაში დასატრიალებლად; ქართველისთვის კი იგივე ფული საქონელში მისაცემი ფასია თავის მოთხოვნილების დასაკმაყოფილებლად. პირველს თავისთვის დასახარჯავად მიიჩნია მხოლოდ ნაწილი წმინდა შემოსავლისა, მეორისთვის კი მთელს შემოსავალსა და ხშირად მთელს ქონებასაც მხოლოდ დახარჯვის დანიშნულება აქვს. პირველისთვის ფული და აღებმიცემობა განუყრელი ცნებაა, მეორის წარმოდგენაში კი ფულთან მარტოდენ მოსახმარად საჭირო ნაწარმოების ყიდვა არის შეკავშირებული. პირველისთვის ფულს თავის თავად ისეთი-

ვე ღირებულება აქვს, როგორც ყოველგვარ სავაქრო საქონელს, როგორც, მაგალითად, შაქარს ან ხიზილალას; ქართველს კი მანეთის შაქარს აბაზი ურჩევნია, თუ შინ შაქარი სახარჯოდ კიდევ მოეპოვება. პირველი მუდამ იმის ცდაშია, რომ წმინდა შემოსავლიდან დიდი ნაწილი გადაანარჩუნოს აღებმიცემობისა და, მაშასადამე, საბოლოოდ შეუმოსავლის უფრო გასადიდებლად. და ამ მის მისწრაფებას საზღვარი არა აქვს, ამ მისწრაფებით არის იგი გამსჭვალული მაშინაც, როცა მისი ქონება მილიონობით აღირიცხება; ქართველისთვის კი ყველა ეს გასაკვირია და ხშირად იგი ასე ამბობს მდიდარ კაცზე: „რად უნდა,—იმდენი აქვს, რომ თავის დღეში ვერ მოგრევაო“, და ვერც იტყვის სხვანაირად, რადიან მას ქონება მართლა „მოსარევად“, შესაქმელად აქვს წარმოდგენილი. ამიტომაც ქართველი თავს ჩინებულად გრძობს, სანამ ქონება სულ მთლად არ გამოლევიდა და არსებობა კიდევ შეუძლია. ეს იმის მომასწავებელია, რომ ქონება კიდევ „მორეული“ არაა.

და აბა მოთხარით,—განა სრულიად ბუნებრივი მოვლენა არ არის, რომ ამგვარის შეჩედულეების ადამიანები ახლანდელ ცხოვრებაში ფეხს ვერ ვიკიდებთ და ნიადაგს ვერ ვიჭერთ?

ასევე აუცილებლად უნდა ვსცნათ ჩვენი ჩამორჩენა თანამედროვე ცხოვრებისაგან, თუ ქართველობის დამახასიათებელ პსიხიკას გავითვალისწინებთ. ქართველობის სულიერი განწყობილება დღესაც კიდევ იმაგვარ თვისების არის, რომ ხელს არ უწყობს ჩვენში სამეურნეო საქმიანობის აღორძინებას. ჩვენს ისტორიაში თავად-აზნაურობას დიდი როლი და მნიშვნელობა ჰქონდა. შეიძლება ითქვას, ისტორიაში არ არის მაგალითი, რომ ჩვენსავით პატრა ერს სადმე ისე განვივითარებოდა და განემტკიცებოდა ფეოდალური წესწყობილება, როგორც ეს იყო ჩვენში. თავად-აზნაურობა იყო ხალხის წარჩინებული წოდება არა მარტო უფლებითა და ქონებით, არამედ განათლებით და კულტურითაც. იგი იყო მთელი ხალხისათვის მაგალითი და მისაბაძი ნიმუში როგორც კარგში, ისე ავშიაც. ამიტომაც ჩვენს ხალხში გავრცელებულია არა ერთი და ორი ისეთი აზრი და ჩვეულება, რომელიც არსებითად მარტო თავად-აზნაურობის ისტორიულ მდგომარეობითა და ცხოვრებით არის წარმოშობილი და გამტკიცებული. ამგვარია, სხვათაშორის, ის შეხედულება, რომელიც დაბალ ღირსებისად სთვლის საზოგადოდ ფიზიკურ მუშაობას და პრაქტიკულ საქმიანობას. თავად-აზნაურობა, რომელიც ისტორიაში მხედრობას ასრულებდა და მტერთაგან სამშობლოს დაცვის საქმეს განაგებდა, სამეურნეო შრომას სრულიად მოსწყდა, გადაეწვია და ამის გამო ის აზრი შეითვისა, რომ მუშაობა და საზოგადოდ „შავი საქმე“ მისი ღირსებისა და სისხლის

შესაფერი მოქმედება არაა. და სწორედ ეგივე შეხედულება გადავიდა მთელი ხალხის შემეცნებაშიაც; მშრომელ გლეხობის გონებაშიაც „ლიდკაცობა“ და უმუშევრობა თანაბარ ცნებად გადაიქცა და ერთი უმეოროდ წარმოუდგენელი შეიქმნა.

ეს შეხედულება დღესაც ღრმად ზის ქართველის არსებაში, და თუმცა რეალური ნიადაგი დიდი ხანია მოისპო, სულიერ ბუნებაში შესისხლბორცებული იდეა მაინც კიდევ განაგრძობს არსებობას. ფრანგებს უთქვამთ რუსებზე: რუსს რომ ცოტა მოფხიკოთ, უქველად თათარი გამოჩნდებაო, ქართველს თუ „მოფხიკოთ“, შეიძლება თათარი არ გამოჩნდეს, მაგრამ აზნაური კი უქველად გამოჩნდება. ფიზიკურ გარჯისა და პრაქტიკულ შრომის შესახებ, თუ ჰკითხეთ, ყოველი ქართველის სული ამოგახებთ, რომ ეს მას ღირსეულ საქმედ არ მიაჩნია. ღირსეული საქმე ის არის, რომელსაც „დიდი კაცი“ ადგია, ხოლო მიწის მუშაობა, ხელობა, წარმოება და სხვა ამგვარი „შავი საქმე“ „დაბალ“ ხალხს აქვს ბედისაგან დაკისრებული. ამიტომაც არც ქართველ გლეხს. არც ხელოსანს, არც ვაჭარს არას დროს ფიქრად არ მოუვა, რომ თავის ხელობით იამაყოს და თავისი სამეურნეო საქმიანობა თავის მოქალაქობრივ ღირსების საბუთად წამოაყენოს. საფრანგეთის ვაჭარი სადარბაზო ბარათებსაც კი აწერს, ბურჟუა ვარო. იქაური გლეხი ამაყობს თავის „proprietaire“-ობით (მიწის მესაკუთრეობით), ხოლო ჩვენში ყველა ამ ხალხს თითქო რცხვენინან თავის ხელობის, თითქო ყველა ბოდიშს იხდის: „ნუ დაგვძრახავთ, რომ ბედზე წილად ასეთი მდარე საქმე გვარგუნაო.“

ადვილი გასაგებია, რომ იმ ხალხში, სადაც ასეთ სულიერ ვითარებას ადვილი აქვს, მიწის მუშაობა, ხელობა, ვაჭრობა და მრეწველობა ვერ იქნება მიჩნეული მისწრაფების ღირს ასპარეზად და აკი ვხედავთ, რომ ეს ჩვენში სწორედ ასეა: მთელ ქართველ ახალგაზღვრებს ყოველკენ აქვს პირი მიქცეული, მხოლოდ არას დროს პრაქტიკულ საქმიანობისა და დამოუკიდებელ სამეურნეო მოქმედებისაკენ. ამას არ სთვლიან ღირსეულ საქმედ მშობლები, და არ სწყალობენ შვილებიც.

ამგვარად, როგორც ხედავთ, ჩვენი სულიერი განწყობილებაც არ არის ხელის შემწყობი, წამქეზებელი და სურვილის აღმძვრელი, რომ ჩვენ თანამედროვე ცხოვრებას დაეუახლოვდეთ და მის მოთხოვნილებების მიხედვით რთულს სამეურნეო საქმიანობაში ჩავებათ.

მაგრამ რას ვამბობ,—არა თუ წაქეზება, პირიქით, მთელს ქართველობას, ლოდოდ გვაწევს ერთი ისეთი ჩვეულება, რომელიც პირდაპირ და მჩლუნგებელი და შემბოქველია კერძო თაოსნობისა და გამქარწყლებელი მოქმედების აღმძვრელ სამერმისო ზრუნვისა. ეს ის ჩვეულებაა, რომ ყოველ ქა-

რთველს ცხოვრებაში ვიღაცის იმედი აქვს. ეს გრძობაც ძველი დროის გადმოცემულია, როცა პატრიარხალხარური წყობილება იყო და ერთმანეთის დახმარება (ნადობა, მამითადი, შეწვევა) და სტუმარ-მასპინძლობა დაურღვეველ მოვალეობად ითვლებოდა. მეოცე საუკუნეშიც ქართველებს ეს გრძობა მოგვყვა. რახან პატარა ხალხი ვართ და თითქმის ყველანი ერთმანეთს პირადად ვიცნობთ, თანაც ჩვენს სამშობლოს ფარგალში ჯერ კიდევ ფეხი გვიდგია—თავს განმარტოებულად და თავის თავის ანაბარად აღარ ვგრძნობთ,—ყველას ნათესავისა, ნაცნობისა ან მეგობრის იმედი გვაქვს. თითოეული ქართველი, რომელიც თავის მერმისზე თვითონ არ ფიქრობს და არ ზრუნავს, იმედად ნათესავსა და მეზობელს იტოვებს და ელის, რომ გაჭირვების დროს, ე. ი. იმ დროს, როცა თავის ქონებას სრულიად „მოგრივა“, „ხელს მოინაცვლებს“, ზოგან საქმელსაც იშოვის და ყოველ შემთხვევაში შიმშილით არ მოკვდება.

ამ ქართულ „იმედიანობას“ ჩვენ ერთ-ერთ მთავარ დამაბრკობებელ მიზეზად ვთვლით ჩვენი ეკონომიურ წარმატებისათვის და ნურავის ნუ ეგონება, რომ ვითომ ამას გადაჭარბებით ვამბობდეთ. მიხედ-მოიხედეთ გარეშემო და დაინახავთ, რომ ეს „სხვისი შემაცქერლობა“ დღეს ქართველებში „უფლების“ ძალასაც კი იღებს. აუარებელი მაგალითებია იმისი, რომ ჩვენი „მოიმედენი“ კი აღარ თხოულობენ დახმარებას, არამედ „მოითხოვენ“ თავიანთ უფობებს. ვინც, დიდი ბრძოლის შემდეგ, თავის ქონებას „მოგრივა“, „მოითხოვს“, რომ სხვამ სარჩო გაუჩინოს; ვინც შვილები გააჩინა, ხოლო მათთვის საღსრის მოპოებაზე ზრუნვა სრულებით გადაივიწყა, „მოითხოვს“, რომ შვილები გაუზარდონ და ღირსეულ კარიერისთვის მოუშალონ; ვინც სასწავლებელში იყო და ცხოვრებაში გამოსადეგი არაფერი უსწავლია, „მოითხოვს“, სამსახური აუჩინონ და დააბინავონ. მალე, აღბად, იმასაც „მოითხოვს“ რომ სახლი აუშენონ და ქირა არ გამოართვან.

და როგორ ჰფიქრობთ?—ის ადამიანი, რომელსაც სხვისი იმედი აქვს და გაჭირვების დროს ხსნას სხვისაგან მოელის, განა ეცდება, თავისი სურვილები ალაგმოს, მერმისზე იზრუნოს და გაჭირვება საკუთარის მუყაითობითა და მომჭირნობით თვითონ აიშოროს? არა მგონია, რომ ამ კითხვაზე ორგვარი პასუხი შეიძლებაოდეს. და თუ ეს ასეა,—უქველია, აღნიშნული ჩვეულებაც თვალსაჩინო დამაბრკობებელ გარემოებად უნდა ჩაითვალოს ჩვენი ეკონომიურ წინსვლელობისათვის.

მაგრამ ყველა ზემოდ აღნიშნულ მიზეზებს სჭარბობს მნიშვნელობით ჩვენი ის საერთო თვისება, რომელიც აქ უკანასკნელად უნდა მოვიხსენიოთ. ეს არის ქართველ ადამიანის სიშინლად სუსტი

პსიხიური ინდივიდუალობა ანუ პიროვნება. ამგვარ ადამიანის დამახასიათებელი ის არის, რომ იგი თვის მოქმედებაში ყოველთვის იქითკენ მიიწევს, საითკენაც ნაკლები დაბრკოლება მოეწიოს. ქართველიც ცხოვრებაში მხოლოდ იმას ექიდება, რაც უფრო ადვილი გასაკეთებელია და დიდ ენერჯისა და ხასიათის სიმტკიცეს არ მოითხოვს. მაგალითად, დამოუკიდებლად საქმის წაყვანას ვაქრობაში მეტი ჭკუა, ენერჯია, თაოსნობა და გამჭრიახობა უნდა, ვიდრე ვაქართან მეთანგაობაში უფროსი და სხვისი ხელმძღვანელობით მუშაობას. პირველ შემთხვევაში საქირაა დიდი მხნეობა, მაგრამ შესაძლებელია დიდი ქონების შექმნაც; მეორე შემთხვევაში კი საკმარისია პასივური მუშაობა, მაგრამ შესაძლებელია მარტოოდენ დღიურ ლუკმის მიღება. ქართველი სწორედ მეორე საქმეს აირჩევს, რადგან ამას ნაკლები „თავის მტვრევა“ ესაქიროება. ახალგაზრდა ინჟინერი ლათინურ გრამატიკის მა-

სწავლებლობას ხელს მოჰკიდებს, ხოლო დამოუკიდებელ საქმეზე, თუ გინდ—ვთქვათ—რაიმე სატენიკო კანტორის დაარსებაზე, არც იფიქრებს, რადგან ეს საქმე დიდს პრაქტიკულ გამჭრიახობას მოითხოვს, პირველს კი ყოველად უნიკო და გონება-დაჩლუნგებული ადამიანიც შეასრულებს. ქართველი მემამულეც ამავე მიზეზის გამო მამაპაპეულ მამულის მოვლას ქარის ანაბრად დასტოვებს და თვითონ სადმე კანცელარიაში, თუ კი მისცეს, გადაშვრლის სამსახურს იკისრებს.

აი, ყველა ეს შეადგენს, ჩვენის აზრით, სათავეს ჩვენის უნიადგობისას ახალი დროის საქონომიო ასპარეზზე. ამ საფუძველზე არის აღმოცენებული ქართველობის დღევანდელი საზოგადოებრივი აზროვნება და მოქმედება, რომელსაც რეალურ ცხოვრებასთან კავშირი გაუწყვეტილი აქვს.

ფ. გოგიჩაიშვილი.

ჩემო სიცოცხლე!

რომანსი.

(უძღვნი „მარ“-ს).

მსურს გადავიქცე ასპიტ გველად, შხამთა მფრქვეველად,
რომ შენს ცივს მკერდსა დავებკურო... გულს ჩაგეწვეთო;
მსურს არ გიმზერდე და დავძწოდე მინდორ-ტყე-ველად,
მსურს ვიქცე ტაღლად—უფსკრულს გშთანთქა... შუა გაგკვეთო.

* * *

მსურს მოგიშორო... და არ ძალმიძს, მაინც შენა მძლევ,
მინდა გაგტყორცნო, მაგრამ გმონებ, თავსა გველები;—
და რამდენიც მსურს დაგივიწყო, ჩემო სიცოცხლე,—
იმდენად უფრო ძალას მშატებ, მაგიყებ... ვდნები!..

ი. გრიშაშვილი.

ლამის სიმღერა.

ლამეა წყნარი, ტყე ხმაურობს და ველი ფშვინავს,
ცას დადის მთვარე, მას ღრუბელნი ვერა ჰფარავენ,
დაღლისა გულსა შენს ლოდინში მკერდში არ სძინავს,
ას, მოდი! მოდი! მოლოდინნი გულსა ზარავენ!

ჩემსკენ ისწრაფე სულის ტოლო და მეგობარო,
თუ რომ გსურს ნახო ვით გეტრფიან შენნი ტრფილნი.
ფიქრი მაქვს გულის, მსურს რომ იგი შენ მოგაბარო,
დანელდებიან ვიდრემდისინ ცისა ციანნი.

გული შენსკენ რბის, ოდეს თვალნი აქა რჩებიან,
თვალნი უგულოთ ვით შეხედვენ ლამის ნათელსა?
ტრფილთათვისაც ცის ციანნიც ერთხელ ჰქრებიან,
ემურებოდე სულო, სულო წუთი-სოფელსა!

შ. ამირჯიბი.

შინაური მიმონილვა.

ჩვენ გვრწამს, რომ როგორც ადამიანის ისე ერის ცხოვრებაში წინსვლას ადგილი აქვს, მაგრამ თუ ეს რწმენა გვასულდგმულებს, ისიც უნდა გვრწამდეს, რომ შეიძლება როგორც ადამიანი, ისე ერიც ისეთ პირობებში ჩავარდეს, როცა უკან

სვლა, დაძაბუნებაც შესაძლებელია... სწორედ ასეთ მოკლენას ვამჩნევთ ჩვენი ცხოვრების ბევრ მხარეში. მაშინ, როდესაც სხვა ქვეყნებში საშინაო წარმოება თანდათან განვითარდა და წარმოიშვა თანამედროვე ქარხნები, ჩვენში საშინაო მრეწველობა თანდათან დაეცა და ბევრი მისი დარგი სრულიად მოისპო. დღეს, მაგალითად, საქართველოში არც მოიპოვება ისეთი კუთხე, სადაც სელი მოჰყავდეთ, წინააუკეთესო სელის ქსოვალები ჩვეულებრივ მოკლენა იყო. შალის წარმოებაც თანდათან მცირდება. იმავე მდგომარეობაში ბევრი სხვა დარგიცა. რატომ? იმიტომ რომ ცხოვრების ახალმა პირობებმა მოითხოვეს მეტი ცოდნა, შეკავშირების საჭიროება და თვალაზრით მოქმედების მაგიერ გათვალისწინებული, მოსაზრებული მუშაობა. ხოლო ასეთი მუშაობა მაშინაა შესაძლო, როცა საზოგადოებრივი ძალები შეგნებულად ექცევიან თავის საქმეს, როცა თეორიულად შეისწავლიან საშუალო მეურნეობას და ამ შესწავლას შედეგად პრაქტიკულ ზომების განხორციელებას შეუძლებიან. არსებობს ჩვენში საიმპერატორო სამეურნეო საზოგადოება, სადაც ჩვენ საჭიროებაზე ძალიან ნაკლებია ლაპარაკი. ძასთან ეს საზოგადოება იმდენად შორს სდგას ჩვენ ხალხთან, რომ მას ჩვენთვის სასიკეთო არაფერი მოეხთხვება. ათასჯერ უკეთესი იქნებოდა, თუ რაიმე ჩვენი ძალა ამ საზოგადოებაში მუშაობს, რომ დროზე თავი გაენებებია და საკუთარი, ჩვენი საზოგადოება დაგვეარსებია. დღეს, როგორც ვაგვივთ, რამდენიმე საზოგადო მოღვაწეს უკვე შეუუშავებია და წარუდგენია მთავრობისათვის დასამტკიცებლად ქართველთა საშინაო მრეწველობის საზოგადოების წესდება. საქმის დამწყებთა სახელი და აგრეთვე ასეთი საზოგადოების საჭიროება თავდებია იმისა, რომ საზოგადოებას დიდი სიხარულით მიეგებება მთელი ქართველობა და კიდევ შესაფერ ნაყოფს გამოაღებინებს მას.

* *

ჩვენ დაჩვეული ვართ, რომ ყოველი ჩვენი სიგლაზე სხვას დავაბრალოთ, გარეშე ძალებში ვეძიოთ ჩვენი დაძაბუნების მიზეზი. მართალია, გარეშე ძალებმა მეტად შეგვბოქეს და დავვიმონეს, მაგრამ ისიც მართალია, რომ ამ გარეშე ძალების გაბატონებასაც ქართველი თავიდანვე ხელს უწყობდა და დღესაც ხელს უწყობს. ვისაც შეგნებულ მოქმედებას უნდა მოსთხოვდეს, სწორედ იმი საგან უნდა ელოდეს ყელში დანის გამოსმას. ხშირია ჩვენში მოლატერატორე ან სხვა საზოგადო მოღვაწის სახელის მატარებელი ქართველი, რომელმაც შეიძლება ქართული ანაბანაც არ იცის. რუსული გაზეთებით ხომ სულ აგვიკლეს, სოკოსავით არსდება ეს გაზეთები და მერე სულ ქართველები-

საგან. მერე რისთვის ან ვისთვის? ტფილისში სულ ერთი მუქა პოლონეთის საზოგადოებაა. და აი მათ აქვთ საკუთარი კლუბი, სადაც ერთმანეთს შეხვდებიან და საჭირ ბოროტო საკითხზე მოილაპარაკებენ. ესლა პირველ იანვრიდან ეს საზოგადოება ტფილისში ყოველ დღიურ გაზეთს ვამოსკემს. ბათომში სომხები ყოველდღიურ გაზეთს აარსებენ. ქართველები? მთელ იმერეთში, რომელიც დღეს ასე თუ ისე ქართულ მწიგნობრობას კვებავს, ერთი ყოველდღიური გაზეთი არ გამოდის. ქართველი ინტელიგენტების გულგრილობისა და დაუდევრობის წყალობით ტფილისში ძლივს ბოგინობს ორი ყოველდღიური გაზეთი. ნუ თუ დრო არ არის, შესდგენ ეს ვაგებატონები და ერთ წუთში მიინც გაითვალ-სწინონ, თუ რა ხორცმეტად გადაიქცენ ისინი ჩვენ ეროვნულ სხეულზე?

* *

სახალხო უნივერსიტეტის დაარსება ჩვენ მრავალმხრივად გვახარებდა და გვეკონა, რომ იქ ჩვეულებრივი გარუსების და გადაგვარების პოლიტიკა თავს არ იჩენდა, რადგან ამ სიმპატიურ დაწესებულების მიზანი ყოველ პოლიტიკურ ბრძოლის გარეშე სდგას; ის აგრცელებს ხალხში ცოდნას; მაგრამ აქაც მოვსტყუვდით. ფრანის გაშლაც ვერ მოასწრო ახალმა დაწესებულებამ და აკრძალეს ადგილობრივ ენებზე ლექციების კითხვა. ეს ისეთი აშკარა შეუსაბამობაა, ისეთი ზედმეტი ძალადობაა, რომ იმედი უნდა ვიქონიოთ, რომ მალე მოისპობა. როგორც ვაზეთები გადმოგვკეცენ, მოსალოდნელიცაა, რომ მოისპოს.

* *

როცა ხალხს საშუალება აქვს თვითონ განავოს თავისი საქმეები, მაშინ ის ცდილობს ჰარმონიულად განვითარდეს, თავის ცხოვრების ყოველ მხარეს შესაფერი ყურადღება მიაქციოს. მაგრამ როცა მას თავისუფლების გზა დახშული აქვს, მის საზოგადოებრივ შემოქმედებას ცხრა კლიტული ბორკილი ადევს, მაშინ მასი ცხოვრებაც უსისტემოდ მიმდინარეობს. თვარა რა წარმოსადგენია, რომ მეურნეობის ქვეყანაში, საქართველოში, სამეურნეო ცოდნას ისეთი მცირედი გასავალი ჰქონდეს და ღარიბი თუ მდიდარი კლასიკურ განათლებას ეწაფებოდეს? განსაკუთრებით არავითარი პრაქტიკული ცოდნა არა აქვთ ჩვენ ქალებს. და აი ფოთის ქალაქის თვითმართველობას აღუძრავს შუამდგომლობა, რომ ფოთში დაარსდეს საქალეზო სამეურნეო სასწავლებელი. ეს მეტად სიმპატიური განზრახვა, იმედია, განზრახვად არ დარჩება. თუ სხვა პირობები ხელსაყრელია, ფოთში ასეთი სასწავლებლის დაარსება იმიტომაცაა სასურველი, რომ

ის ხელმისაწვდომი იქნება როგორც მეგრელებისთვის, აგრეთვე გურულებისთვისაც, რადგან ფოთს საშუალო ადგილი უჭირავს.

* *

ვის არ წაუკითხავს გლეხის მესაიდუმლე რაფიელის ლექსები, სადაც ის აგვიწერს, თუ როგორ სწიწნიან გლეხს ყოველ მხრიდან:

„გემ ვაჭარი ჩემ სსხლში ნაჯარდობს, როგორც ქორაა, გზინიც არეისჯან გამტუფრადი გორაობს, როგორც ღორაა! რა ვქნა, რა წყალში ჩავერდე, რით მოვიცილო ქირაა! უგელა მე ჩამომეკადა, —სოფლის მოხელე, გზარაა...“

მართლაც რომ საოცარი ერთსულობით აძრობენ გლეხს ისედაც გამძვრალ ტყავს. გლეხი დაეწვია, რომ ყველა მას ართმევს და ატყუებს, ხოლო მომტანი მისთვის კი არავინაა. ვისაც ხალხის ტკივილი თავის ტკივილად მიაჩნია, ცხადია, ამ მრავალ გვარ წურბელებს უნდა შეებრძოლოს და გამოსტაცოს ხელიდან ისედაც ძალზედ დასუსტებული სოფლის მუშა. ამისთვის კი ერთად ერთი გზა გლეხების შეერთებაა სხვა და სხვა ამხანაგობებად. საგარეჯოელებს უკვე გზა გაუკვლევიათ და აარსებენ მომხმარებელ საზოგადოებებს და საკრედიტო ამხანაგობას. საქმის დაწყებას ბევრი დაბრკოლება შეხედებათ, გალაღებული ჩარჩები და სხვა რაინდებიც წინააუღდგებიან, მაგრამ რაკი ერთხელ საქმე დაიწყო, ხალხმა საქროება და მისი დაკმაყოფილების გზა გაიგო, იმედა, განათლებული მოთავენი საქმესაც კეთილად დააბოლოებენ. იმედი უნდა ვიქონიოთ აგრეთვე, რომ სხვა სოფლებიც მიბაძვენ ამ მაგალითს და შეეცდებიან ზედმეტ წურბელებსა და მცარცველ-მგლეჯელებს თავი დააღწიონ.

(ნ. გამუხია-ყაგარლის იუბილეის გამო).

* *

ვინა სთქვა „დაძაბუნდენო“, მტერსაც ნუ გაუგონია.

ვითომ სულ ლაჩრები ვიყოთ?

— ტყუილად ვისმე ჰგონია.

ნუ სტირი, ქართვლის დედაო,

გული ნუ დაგიღონია!

ნუ სტირი, კიდევ საქმაო

მოგვდევს ძალი და ღონია!

ძალმა თავდადებულთამა

აქამდგ მოგვიყოლია;

გაფიგეთ, ვინაც ან მტერი

და ან მოკეთე გეყოლია.

და აქ მოყვრების საცნობლად

შევეყრილვართ თავისიანნი,

მოესულვართ თახივ მხრიდანა,

მოგვაქვს სალაში მხრიანი.

ტურფადამც აყვავდებიან

ძმობის ვარდი და იანი!

და მტრების დასახვედრადაც

ესევე შევიყრებიოთა:

შავი ზღვით კასპისზღვამდენა, —

სულ ყველა ჩვენი ძმებითა!

მამულიშვილთა აჩრდილნიც

კლავ აღსდგებიან მკვდრეთითა!

თ. რაზიკაშვილი.

ცხოვრება და ხელოვნება.

„ანათემა“, ტრაგედია ლეონიდ ანდრეევისა.

„ცხოვრება ადამიანისა“, „მეფე შიმშილი“ და „ანათემა“ თავისებური ტრილოგიაა. პირველი ადამიანის კერძო ცხოვრების სქემა მხატვრულად გამოთქმული; მეორე ადამიანის კრებულის ცხოვრების მექანიზმის, უდიდესის მოძრაობის არსებითის მხარის აღგებრაიული განსურათებაა, ხოლო უკანასკნელი კი ადამიანის ინტელექტის, ადამიანის აზრისა, ზრახვისა, ფიქრისა და სურვილის, ადამიანის წადილისა და ლტოლვის დაუსრულებელის და უნაყოფო შრომის ნაღვლით აღსავსე მხატვრობაა. ეს უკანასკნელი საფეხურია ადამიანის ცხოვრების მოვლენათა შორის და თანაც უპირველესი, თვით წყარო ადამიანის ცხოვრებისა. ადამიანის ცხოვრების მთელი ტრაგედია, ადამიანის უბედურება. ადამიანთა კრებულის უკმაყოფილება და დაუდგრომელობა იმისაგან წარმოსდგება, რომ კერძოდ ადამიანი და საერთოდ ადამიანნი საუკუნეთა განმავლობაში ეძიებენ და ვერ უპოვიათ, ვერ მიუგნიათ, ვერ მისწდომიან და ვერ გამოუცვნიან „სად არის ქეშმარიტება“ და სად არის „ბედნიერება და სიხარული ცხოვრებისა“. წარსული ღვაწლი კაცობრიობისა ამ ნიადაგზედ, არაფერს საიმედოს გვიქადის მომავალშიაც.

მთელი ისტორია ადამიანის ცხოვრებისა, მისი აზრისა და გონების ჯაფა, მისი ძიება სიხარულისა და ბედნიერებისა, თავდება ისე, როგორც ანდრეევის ახალი ტრაგედია იძავე წყეულის, გულის მომშამველისა, თავზარ დამცემისა და გაბოროტებულის კითხვა-პასუხით — „მითხარი, გაიგებს თუ არა ანათემა ქეშმარიტებასა?“.

— ვერა. —

„მითხარი, დაინახავს თუ არა ანათემა ბქეს ახსნილს, დავინახავ თუ არა შენს სახესა?“

— ვერა, — ვერასოდეს. ჩემი სახე გამოჩენილია — მაგრამ შენ კი ვერა ჰხედავ... ის რაც შენ არ იცი, ანათემა, არ განისაზღვრების საზომავითა,

არ გამოიანგარიშების რიცხვითა, არ აიწონების სასწორითა... არის უცნობი ცეცხლი, რომლის სახელი არა უწყის არაფერს, ვინაიდან არა აქვს საზღვარი სიმხურვალეს ცეცხლისასა“. ყოველსავე ჩვენს კითხვას, ყოველსავე ჩვენს ძიებას ამ სფეროში წინა აქვს ამართული კედელი, ბჭენი, „რომელიც მოასწავებენ გონების მისაწოდებელს მსოფლიოს საზღვარსა“. ამ კედლის იქით იმყოფება „ყოველივე არსისა და არსებობის დასაბამი, დიადი გონება სამყაროსი, რომელიც შეიცავს უდიადესს საიდუმლოებასა“. ბჭეთ მცველად ჰყავს „უძრავად მდგარი ვინმე“, იგია ერთად ერთი გონების მისაწოდებელი, ერთად ერთი იგი ეცხადება დედა-მიწასა: იგი ორის ქვეყნის საზღვარზედა სდგას, ორგვარია თავისის თვისებითა, სახით ადამიანსა ჰყავს, არსებითად კი სულია უსხეულო. იგი შუამავალია ორის ქვეყნის შორის“. ეს „ვინმე“, გახყენებული სიმბოლო ადამიანის ორპირისა და ორგვარის ბუნებისა, ადამიანის ორნაირის არსებისა, რომელიც ცასაც ეკუთვნის და დედამიწასაც, საიქიოსაც ელამუნება და სააქოსაც ძაგრად ედაუქება; იგია სიმბოლო ადამიანის არსების უძღურებისა მიუწოდებელის გამოცნობაში. დიადი გამოუცნობელი, იგია, რომელიც გონებას ნიადგ მტკიცე „ვერას“ ეუბნება, ხოლო ჩვენ ხორცს კი უკვდავებას თავის უარყოფაში უსახავს, იგია ანათემას—ჩვენის გონების თავზარდამცემი, იგია დავით ლეიზერის წამაქეზებელი, რომ უარჰყოს პირადობა და ამგვარად ჩაინთქას „არარაობაში“. ორივე შემთხვევაში იგი გარდაუწყვეტელად სტოებს ჩვენის არსების ორმხრივ მდგომარეობას: იგი დაუქმყოფილებლად სტოებს სულსაცა და ხორცსაც.

გონება იგი მსოფლიოს ხელმძღვანელი, თუ ძალა უგუნური და უსულა, მიუწოდებელია ადამიანის აზრისა და გონებისათვის და მძიმე, შეურყეველისა და შეუდრეკელის კედელით არის შემოზღუდული. ამ კედელს აწყდება და იმსხვრევა მთელი ძალა და ღონე საუკუნოების გონების ნაწარმოებისა და ცდისა, ვინაიდან „ვინმე“ ორპიროვანი, გამომატყელი ჩვენის ბუნების ორგვარობისა, ჩვენის ხორციელებისა და სულიერებისა დარაჯად უდგია ამ კედელს და ყოველივე მიმსვლელს აცამტვერებს უცნაურის იარაღითა. ამ იარაღით აქარწყლებს ჩვენის გონების ყოველივე ლტოლვასა და უსაზღვრო წყურვილს გამოუცნობელის გამოცნობისას, მიუწოდებელის მიწოდებისას. იგი ძალაა ჩვენის უძღურების გამომსახველი, იგი უძღურებაა ჩვენის არსების დაუსრულებელის ტრაგედიის სიმბოლოდ ქმნილი.

აჰა მთელი დრამა ადამიანის გონებისა, მისის ინტელექტის უნაყოფო ბრძოლისა, რომელიც გამოთქმულია ანდრეევის ახალის ტრაგედიის დასაწყისში.

თუ ჩვენი გონება, ეს „ანათემა“, დაწყველილი, შეუპოვარი, თავხედი, გამბედავი და შეუდრეკელი მკვლევარი, მაძიებელი საიდუმლოსა, მარადის ერთისა და იმავე ძიუწდომელის ბჭის წინაშე სდგას, გაკოტრებული და დაძარცხებული, არა უკეთესს მდგომარეობაშია ჩვენის არსების ხორციელი ნაწილი. თუ ჩვენი სული ცოდვილს მიწაზედ დანაფარდობს, უკედა ვსთქვათ დაწინაწალობს, ისე, რომ ცის კარამდის ვერც კი მიუღწევია და ყოველივე ძისი ცდა ამ სფეროში მისის ფრთების დახრუკვითა თავდება, ჩვენი ხორციელებაც არა უკეთესს მდგომარეობაშია, იგიც იმავე დამარცხებას განიცდის მუდამ და მარადის ეამს.

მეორე ნაწილში ანდრეევი აგვიწერს დავით ლეიზერის ცხოვრებას. ავტორმა უკვე „ადამიანის ცხოვრებაში“ დაგვიხატა ადამიანის პირადის ცხოვრების დაღუბა და სასტიკი დამარცხება. აქ კი იძავე საზომავით მიჰმართავს ისეთის ადამიანის ცხოვრებას, რომელსაც თავის პირადობა უკუ უდგია და მარტო „მოყვასთა თვისთათვის“ ზრუხავს და იღწვის, და იძავე დასკვნამდის მიდის, „ცხოვრება სხვისთვის“ ისეთივე უნაყოფოა, ისევეა გახმალებული დამარცხებისათვის, როგორც „ცხოვრება პირადი“.

დავით ლეიზერი მთელს თავისს ძალას ქონებრივს, მთელს თავისს სულიერს სიმდიდრეს შესწირავს ხალხის ბედნიერებასა. დავითის ერთად ერთი სანატრელი ის არის რომ მოუპოვოს ხალხს „ბედნიერება და სიხარული ცხოვრებისა“ და ამისთვის მხად არის ყოველგვარი მსხვერპლი შესწიროს. ხალხიც აღტაცებით ეგებება მას, ქვეყნის ყოველის კუთხიდან ძოდიან და თავყანსა სცემენ მას. მას უკვე მიანიჭეს სახელი „დავითისა, კაცობრიობის სიხარულის მაძიებელისა“. იმედითა და სასოებითა გატაცებული ბრბო თან სდევს მას, ძაგრამ დავითი იმდენადვე უძღურია „სიხარულისა და ბედნიერების“ ქვეყნად დამკვიდრებაში, როგორც ანათემა ქეშპარიტების გამოცნობაში. დავითის შილიონები გროშობითაც ვერ გასწვდება ხალხს, დავითის ცრემლები ერთის ადამიანის ტანჯვას ერთის წუთითაც ვერ შეამსუბუქებს, დავითის დაღვრილი სისხლი ერთის წუთის ღიძილსაც ვერავის ძიანიჭებს და აი დავითიც—ჩვენის არსებას სიხარულისა და ბედნიერების დაუშრეტელის წყურვილის სიმბოლოა ისევე გაკოტრებული რჩება თავისს ჰოლდაწეობაში, როგორც ჩვენის გონების ცდის სიმბოლო ანათემა ქეშპარიტების ძიებაში. და როცა დავით მიჰმართავს ხალხს სასოწარკვეთილებითა და თანაც სიყვარულითა და თავგანწირულებით აღსავსე სიტყვებით—ჯილდოთ ქვეს მიიღებს: „აჰა, დაფიქრდით, თუ ყოველისფერი არ შემოგჭირეთ თქვენ, და ჩემთვის კი აღარაფერი დაძიოთ... აღარა გაძაწნიათ. ჩემს ძარღვებში ცოტაოდენილა სისხლი დამ-

რჩა, მაგრამ ნუ თუ უკანასკნელ წვეთამდინ არ დავ-
 ღვრიდი თქვენთვის— აღონდ კი შეიძლება დეს თქ-
 ვენის მწარე წყურვილის მოკვლა... (გაიგლავს
 ტანისამოსს და ფრჩხილებით იხოკს გაშიშვლებულ
 გულს) აჰა, მოდის სისხლი, სისხლი მოდის და აბა
 თუ რომელიმე თქვენგანმა გაიღიმა, აბა თუ ვინმე
 თქვენგანმა გაიღიმა სიხარულით. აჰა, ჩემი თმა და
 წვერი, ჩემ ჰალარას ვიგლეჯ და ფეხ ქვეშ გიგებთ
 და აბა თუ ერთი მკვდარი აღსდგა მკვდრეთით? აჰა
 ქვები... ქვებს დავხრავ ვითა გაცოფებული მხეცი
 და აბა თუ ვინმე თქვენგანს ამით შიმშილი შეუმ-
 ცირდება? აჰა, მთლად ერთიანად გაღმობივდებთ
 ჩემს თავს... ამ დიდის მსხვერპლის წილ კი დაცი-
 ნება და დევნა, ყვედრება, ცილის წამება, და ბო-
 როტი სიტყვა. „შენ ავაზაკი ხარ, შენ მცარცველი
 ხარ“, ეუბნება მას ზრბო შეუფენებელი და ქვით ჩა-
 ჰქოლავს მას. თავისებური გასამართლებელი საბუთი
 ბრბოსაცა აქვს; იგი ეძიებდა „ბედნიერებას, სიხა-
 რულს“. ეგონა თუ მოვიდა კაცი, რომელმაც მოუ-
 პოვა მას ეს მარადის სანატრელი საგანი და გამო-
 დგა, რომ მისი ღვაწლიც ისეთივე უნაყოფოა, რო-
 გორც სხვებისა. ამგვარად ანდრეევის დრამის მეორე
 ნაწილი, ვიმეორებ, სიმბოლიური სურათია ადა-
 მიანის ხორკის, მისა ბუნების წადილების გაკოტ-
 რებისა, ისე როგორც პირველი მისი გონების დამ-
 არცხების თავზარდამცემი ხატებაა. დავით ლეიზერ-
 რის ცხოვრება, რომელიც თავიდან ბოლომდე
 უარყოფაა პირადის ცხოვრებისა და გაღმერთებაა
 სხვისი, მოძმეთა თვისთათვის თავის დადებისა, ეგ-
 რეთივე დამარცხებული რჩება, როგორც ადამიანის
 ინდივიდუალურის თვისებების ნება და სურვილი.
 ეს კაცი იმ ხალხისაგან ჯვარცმულია და ჩაქოლი-
 ლი, რომელთაც შესწირა მან მთელი თავისი არსე-
 ბა, მთელი თავისი ზრახვა და მისწრაფება. არა თუ
 მისი მსხვერპლი უნაყოფოდ რჩება, ვინაიდან ერთი
 გოჯის ოდენი ბედნიერება და სიხარული ვერ მი-
 ანიჭა ვერავის, არამედ თვით მისი ცდა შეუფენებ-
 ლია და დაუფასებელი. ამგვარი ფინალი მისი მო-
 ღვაწლობისა, ვერავითარ სიამოვნებას, ვერავითარ კმა-
 ყოფილებას ვერ მიანიჭებს ადამიანსა. ეს კიდევ არაფე-
 რია, დავითის უცნაური მოკვლა შეიქმნება ადამი-
 ანთათვის წყარო მრავალის უბედურებისა, რადგან
 დავითის კაცთათვის თავგანწირულის სისხლს იძიე-
 ბენ თვითონ ადამიანნი და ერთი მეორეს დასდე-
 ბენ ბრალს ამ უცნაურს ბოროტ-მოქმედებაში. ასე
 უბედურად თავდება ცხოვრება და თავგანწირულე-
 ბა „სხვისათვის“, ასე უნაყოფოდ ბოლოვდება უარ-
 ყოფა პირადის ცხოვრებისა. და როცა „ვინმე“ ამ-
 ბობს, რომ „დავითმა მიღწია უკვდავებას და ცხ-
 ვრებს უკვდავად ცეცხლის უკვდავებაში“ ჩვენი
 გონება, ანათემის სახით შეიძლება სამართლიანად
 უბასუხებს, რომ „სცრუობ, სტყუიო“. მართლაც
 თუ იგია უკვდავება სანეტარო, ამას ჩვენ ვერ ვხე-

დავთ, ვერ გამოვიცნობთ და ვერ გავიგებთ, რო-
 გორც მას, რაც არის დამალული იმ ბჭეთა უკან,
 რომლის მცველია თვით „ვინმე“. ხოლო თუ იგია
 უკვდავება იმ აზრით, რომ დავითი, როგორც სიმ-
 ბოლო ადამიანის ცხოვრების ერთგვარის მისწრა-
 ფებისა, ისევე დაუსრულებელია, ისევე გამეორდე-
 ბა, როგორც ცხოვრების სხვა მოვლენანი, ეს არა-
 ვითარ სანუგეშოს არ შეიცავს, რაკი უმეტრებითა
 და გამოუცნობელობით აღსაფე უკვდავებას სჯო-
 ბია მომაკვდავობა. შემგნებელი და მიუწოდებლის
 ფარდის ამხსნელი ცხოვრება რასაკვირველია უკვ-
 დავია. უკვდავია მისი გონება და ძიება, მაგრამ
 ვგრეთივე დაუსრულებელია უნაყოფობა ჩვენის
 ცხოვრებისა და ჩვენის გონების მისწრაფებისა. რა-
 საკვირველია ყოველთვის იქმნება ცხოვრებაში და-
 ვითი, თავისის სულისა და ხორკის ხალხისათვის
 გამწირველი, მაგრამ ისევე სამარადისო, ყოველ
 ჟამს გამეორებული ტიპია ბრბოს ერთ ერთი წევ-
 რი, „ვინმე უცნობი“ და ისევე სამარადისო და
 დაუსრულებელია თვით ბრბოს დაუშრეტელი
 წყურვილი პირადის „ბედნიერებისა და სიხარული-
 სა“, რომელსაც თავის დღეში ვერ მიღწევს. ისე-
 თივე დაუსრულებელია ბრბოს უბედურება და უკ-
 მაყოფილება საუკუნიდან საუკუნემდე გამეორებუ-
 ლი და იგივეობით აღბეჭდილი. აი მთელი შინა-
 არსი ანდრეევის ახლის ტრაგედიისა გულ მომწყ-
 ვლელი, სასოების წამწყმედი და თავზარ დამცემის
 უიმედობით აღვსილი; ადამიანის უბედურებას არა
 აქვს საზღვარი, იგი დაუსაბამოა და დაუსრულებე-
 ლი, იგი უკვდავებით არის შემოსილი; ადამიანი
 უბედურია ვინაიდან ვერც ერთს სფერაში ვერ პო-
 ებს დაკმაყოფილებას თავის ლტოლვისა და მისწრა-
 ფებისას და მთელი მისი ცხოვრება მონაა ყურ-
 მოკრილი „გამოუცნობელისა“, მით განაწამები და
 დატანჯული.

ერთი რამ არის ანდრეევის ტრაგედიაში თით-
 ქო გაკვრით მოხსენებული. სიმშენიერე და სილა-
 მაზე ცხოვრების ერთი დიადი მოვლენათაგანია.
 როგორია მისი დანიშნულება, მისი როლი, რა ნა-
 ყოფი მოაქვს მის არსებობას ადამიანის ცხოვრებაში,
 ამ არა ნაკლებ ღრმა კითხვას თითქო გაკვრით ეხე-
 ბა ავტორი. „სიმშენიერეო,“ ამბობს ანათემა,
 ღვთის წყალობაა, რომლითაც მან დასაჩუქრა ადა-
 მიანი და მით აღამალა იგი და მიიხსლოვაო“. ამ
 სიმშენიერის წარმომადგენელი დავითის ქალი რო-
 ზა, სწორედ იმ ღროს, როცა დავითი შეუდგება თა-
 ვისს მსხვერპლის საქმეს, გაიტაცებს თავის წილს
 სიმდიდრისას და გაიქცევა მამის სახლიდან, ამ სი-
 ტყვებით: „მე თქვენთან საქმე არა მაქვს რა. მე
 კარგად მესმოდა, შენ ყველას მოუწოდე, ყველას,
 ძალიან ხმა მაღლად უძახოდი ყველას, მაგრამ მო-
 უწოდე კი მშენიერებისა? მე აქ აღვილი არა მაქვს.“
 ამგვარად სიმშენიერე გაურბის არათუ დავითს და

უარყოფით ეკიდება მის მოქმედებას, გაურბის თვით დრამასაც და ჩვენ აღარავითარი საშუალება აღარ გვჩნდება გავიგოთ, რა მოვალეობას აკისრებს ავტორი ამ „ღვთის წყალობასა“? დავითის ცხოვრება აშკარა გამოხატულებაა ქრისტიანობრივის იდეალისა, როზა კი თვით განხორციელებული სიმშვენიერება. სიმშვენიერე კი გაღმერთებული იყო ძველ ელლინთა კულტურაში, ცხოვრების ამ ორის პრინციპის ამ ორის კულტურის, ამ ორის ცივილიზაციის დაპირდაპირება შეადგენს უმთავრესს საგანს დღევანდელის ლიტერატურისას, ამ აზრით გაუღწეველია თვით ანდრეევის „ელეზარია“. შესაძლოა აქაც ანდრეევი უნდოდა ხაზი გაესვა იმ მოვლენისთვის, რომ არსებობს ღრმა შეურთებლობა ქრისტიანულ თავგანწირულებას, გლახაკთა მორალთ გამსჯვალულ კულტურასა და ელლინურ ესთეტიკის, მშვენიერის თავყანისცემით აღსავსე კულტურის შორის. მაგრამ მიანიჭებს კი ადამიანს ბედნიერებას სიმშვენიერე და შესძლებს კი ეს ძალი ცხოვრებისა მას, რაც ვერ შესძლო გონებამ კაცისამან, რაც ვერ შესძლო მორალმა თავის წარმავალის პირადობის უარყოფაზედ აღშენებულმა? ეს საკითხი დღეს ბევრ დიდ გონებას აფიქრებს.

კიტა აბაშიძე.

მთის არწივი შამილი.

ისტორიული ამბავი.

გაგრძელება მე-III კარისა.

სოფელი დარგო და იჩქერის ტყე შავ სამარედ გადაექცა რუსის მხედრობას. 1845 წელს რომ გრაფმა ვარანცოვმა კინაღამ თავი დაიღუბა, სამის წლის წინად, 1842 წელს, გენერალ ადიუტანტმა გრაბბემ ისეთი სირცხვილი სქამა, რომ ამის მზგავსი რუსებს არა ენახათ რა იმ დროიდან, რაც რუსის მართვა-გამგეობა დამკვიდრდა საქართველოში. ვის მოუვიდოდა აზრად, რომ გამარჯვებას ჩვეული ჯარი ისე დამარცხდებოდა და შერცხვებოდა, როგორც ეს გრაბბეს დაემართა დარგოში, მაგრამ მოულოდნელი მოხდა. ისტორიკოსი ეს.ძე ასე გვიამბობს ამ ამბავს, რომელსაც გულ-მტკივნეულად იხსენიებს და ამბობს, რომ იგი ამბავი შავ ლაქად დარჩება სამუდამოდ რუს და მთიულთა განუწყვეტელ ომიანობის მატრიანეშიო.

გენერალი გრაბბე დაიძრა სოფელ გერზელიდან 30 მაისს 1842 წელს და გაემართა დარგოსაკენ იჩქერიის ტყით. თან ახლდა სარდალს ძრიელი რაზმი, რიცხვით 10.000 ჯარის კაცი. გრაბბეჭვიქრობდა ერთის შეტევით შამილს თავ ზარს და-

ცემ, სამუდამოდ ბოლოს მოეუღებ და იმის ბუდე (რეზიდენცია) — დარგოსაც დაეპყვეო. ვინ იცის იქნება თამამ გენერალს იმის იმედიც თუ ჰქონდა, რომ ამ დროს შამილი იჩქერიაში არ ეგულდებოდა.

მართლაც 1842 წელს მაისის მიწურულეში შამილი იჩქერიაში არ იყო. 25 მაისს იგი შეიქრა კაზიკუმუხში 15,000 მეომარით. დიდი ხანია შამილი ამრეზილი იყო კაზიკუმუხზე და უნდოდა ქუთაესწავლებინა აქ დაბანაკებულ რუსის ჯარისა და და ამ ჯარის უფროს მ. ზ. არღუთაშვილ-მხარგრძელისთვის და აგრედვე კაზიკუმუხელებისთვის, რომელნიც აგრე რიგად თავს არ უკრავდნენ შამილს, აღმაცერად უყურებდნენ მის ბატონობას მთაში და სულ განზე იყურებოდნენ.

კაზიკუმუხი მოსაზღვრეა ქარ ბელაქნისა, ზაქათალისა და ელისეს სასულთანოსი და მდებარეობს ორ კოისუს შუა, ერთთა შავი კოისუ და მეორე კაზიკუმუხისა. სიგივე იყო შამილის მხრივ დარგოდან კაზიკუმუხში შექრა სწორედ იმ დროს, როდესაც ჩრდილოეთიდან გენერალი გრაბბე ემზადებოდა იჩქერიისა და დარგოს აკლესა, მაგრამ განა მარტო კაზიკუმუხის ლაშქრობაა სიგივე და უზომო სითამამე? მთელი ცხოვრება შამილისა, მოქალაქობა მისი და დაუსრულებელი ბრძოლა უშველებელ, ევროპიულ და სახმედრო სახელმწიფოსთან რა არის, თუ არ სიგივე, სითამამე და დაუჯერებელი ამბავ-არაკი? ამის გამო გასაოცარი და მოულოდნელი არაა ეს გალაშქრება და თავდასხმა კაზიკუმუხზე, ოდეს ზურგიდან გრაბბე ეუქრებოდა. შამილს შეურყვეველი იმედი ექნებოდა თავის მამაც და ერთგულ ნაიბებისა. ისინი უშამილობას არ შეიმჩნევდნენ და საკადრის პასუხს გასცემდნენ გენერალ გრაბბეს და არ გააწილებდნენ იმამის სახელს. არც ესაძე და არც ბიოგრაფი შამილისა ბ ნი მ. ბ. არ გვეუბნებიან, თუ ვინ დასტოვა შამილმა იჩქერიაში, თვითონ რომ კაზიკუმუხისაკენ გაემართა, მაგრამ საიქრებელია, რომ შამილის მაგიერობას გასწედა ჰაჯი-მურატი, ან ახვერდი-მაგომა, ან შეიძლება ორთავენი.

კაზიკუმუხის რუსის რაზმს უფროსობდა ნიკიერი და მამაცი სარდალი მოსე ზაქარიას ძე არღუთაშვილი-მხარგრძელი. შეკოსეულს შამილს არ შეუშინდა არღუთაშვილი და უკან დახევას და ძალის მოკრეფას ამჯობინა წინ მიჰგებებოდა იმ მხედრობით, რაც ხელქვევით ჰყავდა იმ ხანად. მტერნი დაუბირდაპირდნენ ერთმანეთს სოფელ კიულილისთან. მოპირდაპირეთა ბანაკს ჰყოფდა ღრმა ხევში ჩავარდნილი მდინარე კოისუ, მყვირალა და ღრიალა, როგორც ჩვენი თერგი და არაგვი, ილია ჭავჭავაძისა და ნიკოლოზ ბარათაშვილისაგან შემკულნი და გიპატიოსნებულნი.

თავად არღუთაშვილს ჰყავდა მხოლოდ სამნახევარი ბატალიონი და 1160 მილიციონერი ოთ-

ხის ზარბაზნით. სამწუხაროდ, ცნობა არა გვაქვს ამ ჟამად, ვინ იყვნენ ეს მილიციონერები, თუცა ეჭვი არა გვაქვს, რომ ნახევარზე მეტი ქართველობა იქნებოდა და მათ შორის ალბად თუ შობა, ეს დაუძინებელი მტერი დაღესტნისა. რაც პატარა თუ შეთმა ძალ-ღონე შეაღია დაღესტანს, რაც აქ წიხნდა სისხლი დაღვარა, სხვაგან სადმე რომ დაეხარჯა მაგადენი ძალა და დაეღვარა მაგადენი სისხლი, ერთს პატარა საქმევას მოუპოვებდა საქართველოს და ფეშქაშად მიართმევდა. ღვთის წინაშე არც თვითონ იქნებოდა წაგებაში და დღევანდელსავით აღარ ექნებოდა საქმეობარი და სავაგლახო ადგილ-სამოვარი.

რაკი პირდაპირ დაკვარაარ შეიძლება მტრისა ღრმა ხევის გამო, შამილმა მოუარა რუსის ბანაკს და შეუტია ორთავ გვერდიდან, ან როგორც ევროპელები და რუსები ამბობენ, ფლანგებიდან. გაჩაღდა ბოძოლა სასტიკი, უღომბელი და ძაფრი. ჩვენის ქვეყნის შვილხი, მთიული შამილი და ბარელი აოლუთაშვილი ერთმანეთს აღარ ზოგავდნენ. გაიხარჯვა ბარელმა, მხნე და ნიჭიერმა არლუთაშვილმა. დამარცხებული შამილი გავიდა კოისუს მგორე ნაპირს და სულაც დასტოვა კაზიკუმუხი.

ბოძოლა იყო 2 ივნისს და რადგან შამილს აცნობეს, რომ ჩრდილოეთიდან გენერალი გრაბბე შემოესია იჩკერიასო, სისწრაფით გაეშურა დარგოს, სადაც სამ დღეს, 30 და 31 მაისს და 1 ივნისს უძაგლიოოდ დაემარცხებინათ შამილის ნაიბებს გენერალი გრაბბე. შამილმა ისეთი სწრაფი სი-აოული იცოდა, რომ ხშირად დღეში 70 ვერსი გაუვლია რაზმით.

ახლა დავბრუნდეთ იჩკერიის ტყეში და ვნახოთ, რა დაეძარათ თამამ გენერალ გრაბბეს.

გენერალ-ადიუტანტი გრაბბე დაიძრა სოფელ გერზელიდან 30 მაისს 1842 წელს. *) როგორც ზემოდ მოვიხსენიეთ, რაზმი ძრავალრიცხოვანი იყო, სულ 10.000 ჯარის-კაცი. ამოდენა რაზმის ტრიალი და მოძრაობა მთავარიან, კლდიან და უგზოუკვლო ქვეყანაში და იჩკერიის დაბურულ ტყეებში მტრის-მეტად სახიფათო იყო, მაგრამ გენერალი გრაბბე ისე შეიპყრო სურვილმა დაენგრია ერთის დაკვრით შამილის საცხოვრებელი ბინა—დარგო, რომ აღარავის რჩევა-დარიგებას აღარ ისმენდა. გრაბბეს რაზმის პოლკოვნიკი, მთიული, ხასაი-მუსაევი აფრთხილებდა გრაბბეს, დიდად სახიფათოა შესვლა ამოდენა რაზმით შეუგულ ავარიში. თითქმის ძტკიცედ და გადაჭრით ეუბნებოდა მუსაევი გენერალს, რაზმი დაილუპებო, მაგრამ არა გამოვიდა რა. გრაბბემ არ შეისმინა გონიერი რჩევა მთიულისა, რომელმაც ზედმიწევნით იცოდა მთა, მთის

*) ს. გერზელი (სიმარგე) სძვეს სიმარგე ხასავ-იურტი-დან დასავლეთით, ესე 12—15 ვერსით.

ხასიათი და ისა, თუ როგორ უნდა ლაშქრობა მთავარიან ქვეყანაში.

რაზმი გაება იჩკერიის უღრან და დაბურულ ტყეებში და ქიაყელასავით გაიქიმა. სურსათისა და იარაგის უომები ისე აბრკოლებდა და აფერხებდა რაზმის მოძრაობას, რომ სწოოდ ხაფანგოაის უწევდა რუსის მხედრობას. მთიულებსაც სწორედ ეს უნდოდათ. ლაზლის ძაფსავით გაქიმულ რუსის რაზმს მთიულებმა დაუშინეს ტყვია და წვიმასავით მიაცარეს თავსა და პირში. ტყის ყოველი მხრიდან სიკვდილის სუნთქვა უბერავდა. რუსის მხედარი ვერა ჰხედავდა, საიდან შოდის ტყვია, ვინ ისვრის, ისმოდა ძხოლოდ მწარე ზუზუნი, თითქოს ფუტკარს უყრიაო. ჯარი სულით ეცემოდა და ნელ-ნელა ჰკარგავდა ჯარის უძთავრეს თვისებას—სიმხნევეს, სითამამეს, გძირობა-ვაყვაცობას. შედრკა და გატყდა ჯარი.

წინ იწევდა ჯარი, მაგრამ რა, უარესი წინა ხედებოდა. ასე გაშინჯეთ ძთელი ორი დღე ტრიალებდა რუსის მხედრობა ამ გავარვარებულ თონეში და ცვარი წყალი ვერ ეშოვნა რომ ყელი ჩაესვლებიხა და შუბლი და გულ-მკერდი გაეგრილებინა. ნაბიჯს ისე ვერ გადასდგამდნენ რუსები, რომ წინ ხერგი არ დახვედროდათ. შამასადაძე ვიდრე ხერგს არ გასწმენდნენ და ფიხსა და ხეებს არ მიჰყრიდ-მოჰყრიდნენ, წინ ვერ წაიწევდნენ. ასეთ შეტბორების ღროს უღომბელად და შეუბრალებლად წყდებოდა რუსობა. თვით მთიულნი თავზე ხელ-აღებით იბრძოდნენ, მტერს რომ არა ზოგავდნენ, თავიანთ თავსაც აღარ უფრთხილდებოდნენ. თითქოს შეზარხომებულან მოსეულ მტრის სისხლითაო, მთიდან მოხვეტილ ზეავივით ეზავებოდნენ რუსებს და მედგრად იცავდნენ თვის ტეროიტორიის თვითოყულ ნაბიჯს. შარბათივით ტკბილია მთიულისთვის სამშობლო მიწა-წყალი და აკი თავს არ ზოგავდნენ მთის არწივის ბარტყები.

გენერალი გრაბბე და მისი რაზმი იმის მეცადინეობაში იყო, რომ ჩახერგილი გზა როგორმე გაეხსნა და ხერგებიდან მთიულები გაერეკა. ერთს ხერგს ისეთის გძირობით იცავდა მოლა შუაიბი, რომ სწორედ საოცარი იყო. ძთელი ავანგარდის-მოწინავე რაზმის აფიცრობა ან გასწყვიტა შუაიბმა, ან დაჰკოდა. ყაბარდოს პოლკის პირველ ბატალიონის კამანდირი პოლპოლკოვნიკი ოსტროვსკი აქვე მოჰკლეს.

სამის დღის განმავლობაში გრაბბემ ძლივ-ძლივობით 25 ვერსი გაიარა და რაკი დარწმუნდა, რომ წინ-სვლა შეუძლებელია და შეიძლება მთიული რაზმიც დაჰლუპოს, ბრძანება გასცა 2 ივნისს, უკან დაებრუნდეთო. ჯარი იმავე გზით ბრუნდებოდა შინ, რომლითაც ამოვიდა იჩკერიაში.

გამოტრიალებულ ჯარს უფრო გაუძნელდა გზის გაკაფვა, ვიდრე წინ სიარული. არეულ და

შერყეულ მხედრობას ექვსი ზარბაზანი წაართვეს მთიულებმა. ესეთი სირცხვილი და თავის მოჭრა ვერ აიტანა პოდპოლკოვნიკმა პრასკინმა, ეკვეთა ჩანჩებს და ხუთი ზარბაზანი უკანვე დაიბრუნა. ძვირად კი დაუჯდა პრასკინს ეს თავის გამეტება. რამდენიმე ტყვიამ გული გაუგმირა პრასკინს და იქვე ზარბაზნებთან სული ჩააბარა უფალს.

ენით არ აიწერება აშლილ-დაბნეულ ჯარის უკან დაბრუნებაო, ბრძანებს ისტორიკოსი ესაძე. ტყე გაივსო დახოცილთა გვამებით, კენესა და გმინვა დაკოდილთა და დაქრილთა გულ-საკლავად მოეფინა იჩკერიის ტყის არემარესაო.

როგორც იყო დაბრუნდა გრაბბეს რაზმი 4 ივნისს ს. გერზელს, მაგრამ ვაი ამ დაბრუნებას. 1700 ჯარის-კაცი იმსხვერპლა იმ უმაგალითო ლაშქრობამ. 66 აფიცერი დააკლდა რაზმს, ზოგი დახოცილი და ზოგიც დაკოდილი. შამილის ბიოგრაფის სიტყვით ზარალი გრაბბესი უწევდა 1800 კაცს.

გენერალ-ადიუტანტ გრაბბეს უმაგალითო დამარცხებამ და გაწილებამ დიდი სახელი შესძინა შამილს. მაშ რაღა ყოფილა რუსის ძლიერება, თუ კი სამის წლის განმავლობაში შეიძლება მისი ხოცვა და ქლევტა ყვერულებივით, ამბობდა გოაცე-ბული და გახარებული შთა. გულში ნათელი ეფინებოდა მთიულს და უძლიერდებოდა იმედი, ეგები ღმერთმა ინებოს და სავსებით გავრეკოთ „ღონღუ-ზები“, ველ-მინდორს და ანკარა წყაროებს რომ სწუმპავენ, ეგები მოგვხედოს უფალმა და მოვიშოროთ საბელი, რუსის მთავრობა და ერი რომ მაგრად სჭიმავენ ყაზახთა სტანიცების გამართვით და საცხოვრებელ ადგილების ჩამორთმევით.

მთელი ათი წელიწადი 1832—1842, აუარებელი ჯარის კაცი შეაკლა პირქუშ მთას, აუარებელი ფული დახარჯა, დიდი ზნეობრივი ძალა და ენერგია შეაღია მთიულებთან ბრძოლას, და დახე ბედსა, რაღაც სამის დღის განმავლობაში დაჰკარგა ყველაფერი და ხელცარიელი დარჩა, აღარც სახელი უძლიერელობისა და აღარც ნაყოფი მედგარის შრომისა.

ხოლო სახელი და დიდება შამილისა გაბრწყინდა და გაციკროვნდა, გენიოსობა იმამისა გაიფურჩქნა და გაიშალა. მდინარე ყუბანს უწია შამილის დიდების ხმამ და აუტოკა გული ყაბარდოს და ოვსეთს.

ყუბანი რა, თვით ოსმალეთს უწია შამილის გამარჯვების ხმამ. ოცნებით იქ უფრო ოცნებობდნენ და ილუბდნენ იმედს რუსეთის საბოლოოდ დამარცხებისას და კავკასიის ქედიდან მოშორებისას.

ა. ფრონელი.

„ყვავილი“

გაღამხმარს მდელოს, შემოდგომის პირს
ჰყვავოდა უცხო ნაზი ყვავილი.
ჩუმათ მოსთქვამდა გულ-ჩათბრობილი,
ნამის მაგიერ პირს ბანდა რთვილი.

ხედავდა, როგორ მისი მოძმენი
ძილს ეძლეოდნენ, სტოვებდნენ სოფელს
და ნაღვლიანი ცრემლებს აფრქვევდა
აკვირდებოდა რა გამხმარს ფოთელს.

„ღარ დაგინდობ, ჩაკლავ, გაგაქრობ,
შენი დღეები დათვლილი არი“.
უსისინებდა, არ ასვენებდა
თავ-ზარ-დამცემი ბოროტი ქარი.

„შორს გადავსტყორცნე შენი მგოსანი
მის გულს მგზნებარეს აწ მიწა ფარავს,
ჩემი ხარ, ჩემი და სიკვდილისგან
თვით ზესთა ძალიც ვერ დაგიფარავს“.

ესმის ყველა ეს ობოლ ყვავილსა
და ცრემლები სდის უმწეღ შთენილსა.

გ. ტაბიძე.

უცნაური წინააღმდეგობა

(პედაგოგიური შენიშვნა.)

წარსულის ღვინობისთვის გასულს პირველ-დაწვე-
ბითს სკოლებს, რომლებსაც ქალაქი ინახავს, დაურთავ-
დათ ახალი პროგრამები, რომლის მიხედვით უნდა აწარ-
მოებინათ სკოლებს სწავლება მიმდინარე სამსწავლო წლის
განმავლობაში. პროგრამები სხვადასხვა ხასიათისა არიან
და მხოლოდ ერთის წლის ვადით აქვთ ძალა.

ჟერ ვაკვირებს პროგრამების დარიგების დაგვი-
ანება. იგინი უნდა დარიგებულიყვნენ სამსწავლო წლის
დამდეგამდინ, რომ მასწავლებლებს ეგულა სამზადისი
დროიანად მოეხდინათ. თორემ მასწავლებლებმა ენკენის-
თვის დამდეგამდინ შეიძინეს, მაგალითად, წინანდელი
სახელმძღვანელობები, და ახალი პროგრამები კი ითხო-
ვენ ახალს სახელმძღვანელობებსა. მეორედ: როგორ შეიძ-
ლება ერთის წლის განმავლობაში შეიტყოთ ავ-კარგია-
ნობა პროგრამებისა, რომელნიც ოთხის წლის კურსს
შეიცავენ; ერთს წელიწადს შეიძლიანთ მხოლოდ შეთ-
ხედი პროგრამისა მასწავროთ და სამი მეოთხედი კი მო-
უთავებელი და გამოურეკველი დაგრჩებათ. მაგრამ ეს
კიდევ არაფერი. სამწუხარო და თავდაუხწყველი სხვა რა-
მე განხლავთ. საქმე ისაა, რომ ახალი პროგრამები ბევ-

რო საბავშვო სკოლაში უნდა იქნას შემოღებული იმ სახის სწავლა, რომელიც შედგება ერთიანი მზრუნველის ინიციატივისაგან, დაპროგრამებულია დიდი მთავრის მიხედვით ნაკლებად მისთვის, ნებადართულია ხალხის ნამდვირი ფარდობის დასწავლის მიერ და სრული ძალა აქვს მომქმედებელი განხორციელების.

გავითვალისწინოთ ეს წინადადება.

განხილეთ გვერდზე საგანმანათლებლო ზნის მკაცრი გავლენის რუსულის ენისა და დედა-ენისათვის, რათა სრული შედეგებით შეიძლება სწავლის მსვლელობა.

„Преподавание русского языка должно находиться в возможно тѣсной связи съ преподаваніемъ родного языка, чтобы оно для дѣтей было исполнѣ сознательнымъ и осмысленнымъ“ ვითხოვლობით გვერდში. მეორე წლის შესახებ გვერდზე თხოვლობის: „Дѣти должны читать и писать по русски, съ объясненіемъ прочитаннаго на родномъ языкѣ. მესამე განყოფილებას იგივე გვერდზე ავალბებს: „чтение и письмо русскою скорописью разныхъ статей, съ переводомъ ихъ на родной языкъ. Письменное ихъ изложеліе на родномъ языкѣ.“

ერთი სიტყვით, გვერდზე უფროს განყოფილებაში და უფროს ნაბიჯზე კატეგორიულად თხოვლობის რუსულის ენის სწავლების დროს სისტემატიურს დახმარებას დედა-ენისას.

ახლა დასტოვით ახალი მრავალმხრივი მოთხოვნილებით. იგი სრულიად უარყოფის დედა-ენის მონაწილეობას რუსულის სწავლებაში და ლევიციას მენჯურა მეთოდით აბეჯინებს ჩვენს სკოლებს. „Во второмъ полугодіи перваго года обученія русскому языку ведутся лексическіе уроки на русскомъ языкѣ,“ ბრძანებს ახალი მრავალმხრივი. და იქვე ასევე ლევიციას კისრებს ხერხს რუსულის ენის სწავლებისას რუსულს ენაზე. „Знакомя дѣтей съ названіемъ того или другаго предмета, понутно знакомятъ и съ названіемъ дѣйствія; дѣти встають, садятся, подходятъ къ столу учителя, показываютъ тотъ или другой предметъ или картину и называютъ свое дѣйствіе.“ გიხაროდენ, ბნ-რ ლევიციას, შეხი მეთოდი მკვლევართით აღადგინეს თბილისის განმანათლებლებმა... არც მეორე მესამე და მეოთხე წლის განმავლობაში არის კლასიკური დედა ენის მონაწილეობისა რუსულის გაკვეთალებზე, იქაც მუხურა მეთოდიც გამოიყენებოდა.

როგორც მეთხველი ხედავს, რუსულის ენის სწავლების მეთოდი ახალი მრავალმხრივი მიხედვით საკუთარი ეწინააღმდეგება განხორციელს სამსწავლო გვერდის მეთოდს. ასეთივე წინააღმდეგობას ვხვდებით წერა-კითხვის სწავლების მეთოდშიც. სამსწავლო გვერდზე საგანმანათლებლო ზნის კითხვა-წერის მეთოდს, მრავალმხრივი თხოვლობის ჯერ წერას და მერე კითხვას. ამჯერად და საბავშვო წინააღმდეგობას. ეს მათ უფროს სამარცხვინის მრავალმხრივი შემადგენელთათვის, რომ წერა-კითხვის მეთოდი ამ ჯამად ეგონებაში აღიარებულია გამოყენებულ და მხედველ მეთოდად სა-

უყოფო შედეგებისა და ჭიგინის ტებისაგან. ამ საგანს ზვერ თხოვლობის წლის წინააღმდეგებით ვრცელი წერილი რუსულს ენაზე ჩვენს მეთოდურს სახელმძღვანელოში ასეთი სათაურით: преимущества метода чтения—письма передъ методомъ письма—чтения— და ვისაც ეს საკითხი აინტერესებს, გვიმართოს ამ წერილის. უველას ჩვენებურმა მსწავლებლებმა კარგად იცის, რომ ჩვენს „დედა-ენა“ და „რუსული სლოგო“ იმავე თაობა, 1876 წლიდან დაწვებული, შედგებილი იყვნენ კითხვა—წერის მეთოდის მიხედვით და ამავე სახით იბეჭდებიან ახლაც.

ართმეტიკის შესახებ უთხრებოდა არსებობს. სამსწავლო გვერდზე თხოვლობის, რომ უკანასკნელის, მესამე წლის განმავლობაში, ართმეტიკა ინსწავლებლობის რუსულსა და ქართულს ენაზე, მრავალმხრივი საგანმანათლებლო ზნის ართმეტიკის სწავლებას მარტო რუსულს ენაზე მესამე წლიდანვე.

სამსწავლო გვერდში კლასიკური არ არის გომეტრიისა, მრავალმხრივი აწესებს მის სწავლებას მეორე წლიდანვე, დიად, მეორე წლიდანვე...

ამ სახით მსწავლებლები მტკიცე გატარებულს მდგომარეობაში ვარდებიან: თუ ახლს მრავალმხრივი დადგებიან, დამნაშავედ გამოვლენ განხორციელს გვერდის წინააღმდეგ, ხოლო თუ ამ გვერდის დატოვების და შათი ისევე მძღვანელებს, მრავალმხრივი დარღვევა დაბრუნდება.

სასაცილოდ არის შედგენილი ქართულის ენის მრავალმხრივი. უნდა აღვნიშნოთ ჯერ ისა, რომ განხორციელს გვერდში ქართულს ენას შირველი ადგილი უჭირავს, მრავალმხრივი კი მეორე ადგილზე ჩამოეგდით.

მრავალმხრივი იწვევს ასეთი მოთხოვნილებით; წიგნი უნდა ინსწავლოთ უსათუოდ წერა-კითხვის მეთოდით. „Грамага ведеться по способу совмѣстнаго обученія писанью—чтению“. ვითხოვლობით მრავალმხრივი. ახანის მსწავლას მოსდევს ამავე მრავალმხრივი არა მარტო შინაარსის წიგნი, როგორც ეს უველას რიგის სკოლაშია მიღებული, არამედ საკლასო ქრისტობატი. გვერდში ქრისტობატიან დახლოვებით ისეთივეა, როგორც განხორციელებულია უმინისის სახელმძღვანელოში; მაგრამ მრავალმხრივი შემადგენელთ მოუნდომებით ახორციელს იმთაც, რომელნიც ამჯობინებენ შინაარსი საკითხავი წიგნისა დალაგენ წელიწადის დროთა მიხედვით „Вѣтъ эги свѣдѣнія принаравливаются къ временамъ года,“ ბრძანებენ ერთი მეორეს ეწინააღმდეგება, ერთი მეორეს შეუძლებლად ზნის. მაგრამ ეს კიდევ რას! საქმი ის არის, რომ თხოვლობენ: „Вот эги свѣдѣнія даются дѣтямъ на сказкахъ и художественныхъ разсказахъ“. დიად, უველას ცნობები ბავშვებს უსათუოდ უნდა შეიძინონ არაერთი და ხელოვანი მოთხოვნილებით, და ისიც შირველსავე წელიწადს. სწავლას ვარჯიშობებში შირველი ადგილი უჭირავს ასეთს კურთხვას: „Предупредительный, зрительно—слуховой диктантъ“. ამას აზრი აქვს რუსულის მართლ-წერის შესახებ, რომელშიაც თვით ემსჯეო იყენს მოიტხს; მაგრამ

ქართულს მართლ-წერას ასეთი მოთხრობილება ისე არ შეეკერება, როგორც ძროხას უნაკირო.

მეორე წლის პროგრამა ქართულის ენისა ითხოვს იმასვე, რასაც ზორეულის წლისა, მცირეოდენი განსხვავებით, — კონკრეტული არაფერია, საზოგადო ფრასებს შეიცავს. სამაგიეროდ „систематическое чтение художественных статей“ დოკუმად აწის აღიარებული. დაიღ, რვა წლის ბავშვები უსათუოდ და მხოლოდ ხელაფურთხი სტატიებით უნდა იკვებებოდნენ...

მესამე წლის პროგრამა შესდგება აგრეთვე საზოგადო ფრასებისაგან, და რაც კონკრეტულია, ნამდვილს კურიოზს წარმოადგენს. თბილისის გაცნობის შემდეგ პროგრამა გადადის არა საქართველოს ნაწილებზე, არამედ „Закавказье-ზე და მთიულეებზე (Горцы). უკუანება არ არის არც კახეთისა, არც ქართლისა, არც იმერეთისა და არც სხვა საქართველოს კუთხეებისა. სამაგიეროდ, ასეთი წყალობა მოუღიათ: „Съ географією и исторією своего народа дѣти знакомятся на художественныхъ статьяхъ“. ეს ფარული გაუქმება სამშობლოს გეოგრაფიისა და ისტორიისაგან. იმ ქვეყნებში, სადაც სამშობლოს გეოგრაფია და ისტორია განსაკუთრებულს საგანს შეადგენს, ამისთანა მოთხრობილება, რომლის განხორციელება იქაც კი ძნელია, დიდს ზიანს არ მიყენებს. მაგრამ ჩვენში, სადაც სამშობლოს აწმდგომი და წარსული სრულიად გამორიცხულია და უარყოფილია ყველა სანაწილეებელში, სამშობლოს გეოგრაფიისა და ისტორიის პრაგმატიული ელემენტარული კონცენტრის გამოტოვება შეადგენს არა შეცდომას, არამედ დანაშაულობას. დანაშაულობას შეთქი, ვამბობ, იმიტომ, რომ ასეთს უკუღმართობას უსათუოდ მოჭევაება სრული უფიცობა მოსწავლეების სამშობლოს გეოგრაფიისა და ისტორიისა და მოწვევით მათი ერთგულის ორგანიზებისაგან.

მეოთხე წლის კურსში, რასაკვირველია, უკანასკნელად აღარ არის სამშობლოსი. აქ დასახელებულია ის საზოგადო ცნობები, რასაც რუსულის სკოლის მესამე წლის კურსი მოითხოვს, მცირეოდენი განსხვავებით. მხოლოდ კურიოზებს აქვს ვერ ასცდინიან პროგრამის შემადგენელი. ესენი თხოვლობენ, რომ უსათუოდ ხელოვნური სტატიებით, მოთხრობებით და ექსკურსიებით გადასცენ ბავშვებს ყველა (РЧН) ჩამოთვლილი ცნობები. ამ ცნობებში კი აი რას ვკითხულობთ: „ზოგიერთი ცნობები (რომელი?) ფიზიკური გეოგრაფიიდან, გაცნობა გლობუსისა და ქარტისა, ნაწილები ხმელეთისა და ოკეანები, სახელწოდება ევროპის უმთავრესი სახელმწიფოებისა, მოკლე ცნობები რუსეთზე. მოდი და ამ ცნობებს მიუყენეთ ან ხელაფურთხი მოთხრობები, ან ექსკურსიები და მოგზაურობანი. ექსკურსიებს სამშობლოს შესახებ სრულიად არ იხსენიებენ; მაგრამ თხოვლობენ იმისთანა მორეულის საგნების შესახებ, როგორც არის ხმელეთის ნაწილები, ოკეანები და სხვანი. სავალდებულოდ უნდა იმართო მთავარი სახელმწიფოების სახელწოდების დახსოვებისა, და სრულიად უუურადღებოდ სტოვებენ იმას,

„თუ ამ სახელმწიფოებში რა არის ჩვენთვის საკულის-ხმეორო, საუურადღებო. მისხბაძი, კეკისა და ზნეობის მასწავლებელი.

ერთი ძირითადი ვალი უფოელი პროგრამისა არის დასახელება სახელმძღვანელოებისა. ვერ მოხდებით ვერც ერთს ენაზე ისეო პროგრამას, რომ სახელმძღვანელო არ იქონ ადნიშნული სახელმძღვანელო ორგანიული ნაწილია პროგრამისა თბილისის განმანათლებლო პროგრამებში კი მხოლოდ რუსულის ენის სახელმძღვანელოა დასახელებული, ისიც მუხფუ რ მეოღდზე შედგენილი, პეტერბურგში გამოცემული, რომელსაც, რა საკვირველია, არავითარი კავშირი არ აქვს ჩვენს ენასთან, ჩვენს სამშობლოსთანა. ქართულის ენის სახელმძღვანელონი და ართმეტიკის ქართული სახელმძღვანელონი სრულიად დაფიქრებული და გამოტოვებული არიან. დასახელებულია მხოლოდ ის რუსული ართმეტიკები, რომელთაც უნდა იხელმძღვანელოს თვით მასწავლებელმა. თუ ჩვენი ქვეყნის უცნობი წაიკითხვს ამ პროგრამისა, იმ აზრზე დადგება, რომ ჩვენი ენა ან მოკლებულია სრულიად სახელმძღვანელოებისა, და ან თუ აქვს, უკარგისინი და გამოუდგარნი არიან. მაგრამ ეს კიდევ არაფერია. უბედურება ისაა, რომ, როდესაც პროგრამა რომელიმე საგნისა არ დასახელებს სახელმძღვანელოებს, ამითი იგი ანახეგრეს, ასურტებს ვადღებულობითს უფლებას ამ საგნისა, და მის სწავლებს მოსაზობას დედა-ენაზე ადვილებს, აზედებს, — ან არა და ოფიციალს უმზადებს ადგილსა. აიღეთ მაგალითად, ართმეტიკა. პროგრამა თხოვლობს მის სწავლებას ორის წლის განმავლობაში დედა-ენაზე, ხოლო, ქართულის სახელმძღვანელოების ნაცვლად, დასახელებს მხოლოდ რუსულს სახელმძღვანელოებსა. რას ნიშნავს ესა? იმას, რომ საქმით, ფაქტურად აუქმებენ იმ მცირეოდენს საკეთესაც, რომელიც სიტყვით გამოიმეტეს. ეს მით უფრო გულ-სამდგრველია, რომ ქართულს ენაზე არსებობენ ართმეტიკები, რომელნიც თუ არა სწობიან საუკეთესო რუსულს სახელმძღვანელოებს, უღრან მანინც.

სხვა ნაკლებფიციანობათაც მდიდარია ეს უცნაური პროგრამები; მაგრამ ჩვენ მათ არ შეეკებთ ამ წერაღში, რადგანაც იგინი სხვა ცაზეთებმა აღნიშნეს. ჩვენ მიერ გამოიმხევეულს ძირითადს უკუღმართობას კი არ ჩაჭკვირვებია არც ერთი გამოცემა, და მის გამო შეუმწეველად დაჩენიათ. სწორედ ეს ცარეობა გახდა იმის მიზეზად რომ ყველა ამ უკუღმართობაზე მკითხველის უურადღებო კარგა ხანს შევანგრეთ.

ამ საქმეს სხვა საუურადღებო მხარეებიც აქვს, რომელნიც იქნება ცალკე წერაღში განმარტოთ, თუ ცარეობებამ ხელი არ შეკვიმაღა.

იაკობ გოგებაშვილი.

მეღვინეობისა და მეკენახეობის კოლექტივები.

(შემდეგი).

II

განვიხილოთ ესლა ყველაზედ უფრო სრული ორგანიზაცია მეღვინეობის კოლექტივისა, — გერმანიის „ვინციფერენები“, ავსტრიის და იტალიის „საერთო მეღვინეობანი“. ყველა ესენი ერთისა და იმავე ტიპის ორგანიზაციები არიან (გერმანული ტიპისა), მხოლოდ ოდნავ განსხვავდებიან ურთიერთისაგან.

მიზანი ამხანაგობისა. დაყენება და გაყიდვა მხოლოდ ბუნებრივი ღვინისა, რომელსაც ამხანაგობა ამზადებს საკუთარ ვენახებში ყველა წვერთაგან მოკრეფილ ყურძნისაგან. — გაუმჯობესება ღვინის კეთების წესისა და შექმნა ღვინის განსაზღვრულ ტიპებისა. — საერთო დამუშავება მეღვინეობის და სხვა პროდუქტებისა, მევენახეობისათვის საჭირო იარაღთა შექმნა და სხვა. — ბრძოლა მევენახეობისთვის მანებელ პირობათა წინააღმდეგ, გავრცელება მეღვინეობისა და მევენახეობის ცოდნისა და სხვ. — გაშენება საცდელ ვენახებისა. —

წვერად მიღება. წვერებად მიიღებიან მხოლოდ ისინი, ვისაც აქვს საკუთარი ვენახი იმ საზოგადოებათა ტერიტორიაზედ, რომელზედაც ამხანაგობაა შემდგარი. ზოგიერთ საზოგადოებაში წვერთა მღება დამოკიდებულია საზოგადო კრების სურვილზედ, ზოგან კი წვერებს ამხანაგობის გამგეობა იღებს. უკანასკნელ შემთხვევაში, თუ მთხოვნელი არ იქმნა მიღებული გამგეობისაგან, მთხოვნელმა უნდა მიმართოს სარევიზიო კომისიისა ან საზოგადო კრებას.

იტალიის ზოგ ორგანიზაციათა წესდების ძალით ნამდვილ წვერთა გარდა საზოგადოებაში მონაწილეობას იღებენ აგრეთვე დამხმარე წვერები, რომლებიც მონაწილეობას არ იღებენ საზოგადო კრებებში, თუმცა ამხანაგობას აძლევენ თავიანთ ვენახების ყურძენსა.

წვერთა ვალდებულებანი: 1) წვერები ვალდებული არიან ყოველ წლივ აძლიონ ამხანაგობას მთელი მოსავალი თავიანთ ვენახებისა. (ზოგიერთ იტალიურ წესდებით—მხოლოდ განსაზღვრული რაოდენობა ყურძნისა უნდა მისცენ წვერებმა ამხანაგობას). 2) წვერები განუსაზღვრელნი პასუხისმგებელნი არიან რომ ამხანაგობის ვალდებულებანი აღსრულებულ იყვნენ, ე. ი. ყოველი წვერი პასუხისმგებელია სოლიდარულად მთელი თვისი ქონებითა, რომ ამხანაგობის ყველა ვალდებულება სისრულეში იყოს მოყვანილი. 3) წვერებს შეაქვთ ამხანაგობაში საწვერო ფული, რამდენიც გადაწყვეტილია საზოგადო კრების მიერ (ჩვეულებრივად 10—120 მარკა) და იხდიან თავიანთ წვლილს სა-

თადარიგო კაპიტალისათვის. იტალიის ამხანაგობებში წვერები იძენენ ამხანაგობის აქციებსა, ჩვეულებრივად 100 ლირის (ფრანკის) აქციებსა. 4) წვერები ვალდებული არიან დაესწრონ საზოგადო კრებებზედ. 5) წვერებს უფლება არა აქვს სხვა ამხანაგობათა წევრობისა. — იტალიის ამხანაგობებში თვითოეული წვერი ვალდებულია ამხანაგობის განკარგულებაში მოაქციოს თავის მევენახეობისა და მეღვინეობის ქურქელი და საწარმოო იარაღი. თუ ქურქელი აკლიათ, ამხანაგობა იძენს მას იმ წვერთა ხარჯით, რომელთაც არ მიიტანეს ეს ქურქელი ამხანაგობაში.

წვერთა უფლებანი. წვერებს უფლება აქვთ საზოგადო კრებებზედ დაესწრონ და ხმა მისცენ, მონაწილენი არიან მოგებისა, და სარგებლობენ ყველა ამ უპირატესობითა, რომელიც წესდებაშია აღნიშნული.

ამხანაგობიდან გამოსვლა. წვერებს უფლება აქვთ გამოვიდნენ ამხანაგობიდან, მხოლოდ ორი წლის შემდეგ დღიდან ამხანაგობაში ჩაწერისა. ამასთანავე წვერი ჰკარგავს საზოგადო ქონებაში არსებულ თავის ნაწილსა.

ამხანაგობიდან გამორაცხვა: ამხანაგობიდან ითხოვენ წვერებს, თუ საზოგადო კრების $\frac{3}{4}$ -მა გადასწყვიტა: 1) თუ ისინი არა კეთილ-სინიდიური არ აღმოჩნდნენ, 2) თუ არ აღასრულეს ის ვალდებულებანი, რომელთაც წესდება ავალდებობს.

მართვა-გამგეობა ამხანაგობისა. ამხანაგობანი აწარმოებენ თავიანთ საქმეებს შემდეგ დაწესებულებათა დახმარებით: 1) გამგეობისა, 2) სარევიზიო კომისიისა და 3) საზოგადო კრებისა (გერმანიის ზოგ ამხანაგობას მართვა-გამგეობის სხვა ორგანოთა შორის აქვს კიდევ გამომცდელი კომისია). გამგეობა შესდგება თავმჯდომარისაგან და სამი წვერისაგან (მაინშოსის წესდებით), ან დირექტორისაგან და ორი წვერისაგან (ოფენბახის წესდებით). გამგეობას ირჩევენ სამი, ოთხი ან ექვსი წლით. გამგეობა წარმომადგენელია ამხანაგობის იურიდიული პიროვნებისა და აწარმოებს ყველა მის საქმეს. მისი სხდომები წესიერად ხდება ყოველ კვირაში თითოჯერ, და ყოველთვის, როცა კი საჭიროება მოითხოვს. მაინშოსის ამხანაგობის წესდებით გამგეობის თითქმის ყველა უფლება თავმჯდომარეს აქვს გადაცემული. — იტალიის ამხანაგობებში გამგეობის თავმჯდომარე წარმომადგენელია ამხანაგობისა და სისრულეში მოჰყავს ყველა გადაწყვეტილება გამგეობისა.

იტალიის იმ ამხანაგობებში, რომლებშიც ნამდვილ წვერთა გარდა დამხმარე წვერებიც არიან, საქმეებს აწარმოებენ შემდეგნი დაწესებულებანი: 1) ადმინისტრაციული საბჭო, 2) ტენიკის დირექტორი და 3) ხაზინადარი. ადმინისტრაციულ საბჭოში შედიან მხოლოდ ნამდვილი წვერები.

საბჭო ორი წლის ვადით ირჩევს თავისი წრიდან თავმჯდომარესა და ხაზინადარს, ჰნიშავს ტეხნიკის დირექტორს და მთელს საადმინისტრაციო პერსონალსა. იკრიბება იგი თითქმის ყოველ თვეში ერთხელ. ტეხნიკის დირექტორი და ხაზინადარი ესწრებიან საბჭოს კრებაზე და აქვსთ მხოლოდ მრჩეველთა ხმა. თუ შესაძლებელი არ არის დაუყოვნებლივ შეპკრიბონ მთელი საბჭო, თავმჯდომარეს ხაზინადარს, ორს წევრსა და ტეხნიკის დირექტორს უფლება აქვსთ მიიღონ და აღასრულონ საჭირო გადაწყვეტილებანი.—საბჭო ირჩევს თავის წრიდან სამს რევიზორს.—თავმჯდომარე წარმომადგენელია ამხანაგობის, ხაზინადარი აწარმოებს ანგარიშებსა და ჩაბარებული აქვს კასსა, რეხნიკის დირექტორი კი მოწვეულ სპეციალისტ მელენითა დახმარებით უძღვება საქმის ტეხნიკურ დარჯსა და პასუხს აგებს ღვინის რიგიან წარმოებისა და შენახვის საქმეში.

საზოგადო კრებანი შესდგებიან ამხანაგობათა ყველა წევრთაგან (სრულწლოვანნი მამაკაციანი). საზოგადო კრებებს იწვევენ წილიწადში ორჯერ მაინც. საზოგადო კრების თავმჯდომარედაც გამგეობის თავმჯდომარეა. გადაწყვეტილება გამოაქვსთ ხან უბრალო ხმის უმეტესობით, ხან კიდევ $\frac{2}{3}$ ხმის უმეტესობით. თვითო წევრს თვითო ხმა აქვს. სარევიზიო კამისისა შესდგება ვქვსი წევრისაგან: რომლებიც თავის წრიდან თვითონვე ირჩევენ თავმჯდომარესა და მის ახანაგს. კომისისა იკრიბება თვეში ერთხელ (მაინშოსის წესდებით), ან ერთხელ სამ თვეში (ნევიდის წესდებით). ზოგიერთ ამხანაგობაში ზოგიერთი კითხვა,—ყურძნის ყიდვა და ღვინის ფასების დანიშვნა, ხელ-შეკრულებათა დამტკიცება. გამგეობისათვისა და სარევიზიო კომისისისათვის ინსტრუქციათა შემუშავება, სასამართლო საქმეების წაყვანა,—სწყდება ხოლომე გამგეობისა და სარევიზიო კომისისის შეერთებულ სხდომაზედა. გამგეობის თავმჯდომარის წინადადებით, საზოგადო კრება საერთო დასკვნათათვის, ღვინისა და ყურძნის გამოსაცდელად და საკლასიფიკაციოდ, აგრეთვე ფასების გამოსაკვლევად, ირჩევს გამოსაცდელ კომისისის სამს წევრს. ზოგიერთ ამხანაგობაში ასეთ კომისიებში შედიან გამგეობის თავმჯდომარე და სარდაფების გამგეები.

ავსტრიის ამხანაგობებში ღვინისა და ყურძნის ფასებს განსაზღვრავენ გამგეობა და გამგეობის სარევიზიო კომისისა. მათ აქვსთ აგრეთვე უფლება ყურძნის ფასის განსაზღვრავად მოიწვიონ სპეციალისტთა განსაკუთრებული კომისისა, რომელნიც შეიძლება არ იყვნენ წევრნი ამხანაგობისა.

საზოგადო კრებებს უფლება აქვს უფრო დაწვერილებითი ინსტრუქციები შეიმუშავოს ღვინისა და ყურძნის ფასების განსაზღვრისა.

გამომცდელ კომისისათა დასკვნის საფუძველ-

ზედ სდგანან, როდესაც შეერთებული კრება გამგეობისა და სარევიზიო კომისისა განსაზღვრავენ ხოლომე ღვინისა და ყურძნის ფასებს.

მბრუნავი კაპიტალი. ავსტრიის ამხანაგობებში საწვერო ფულის რაოდენობას განსაზღვრავს საზოგადო კრება. ამ კაპიტალის შესაკრებად წვერებს უჭერენ ყოველ წლივ პირველ ათის წლის განმავლობაში მოტანილ ყურძნის ღირებულების 5%-ს. თუ ამ ათი წლის განმავლობაში არ შესდგა დადგენილი რაოდენობა საწვერო სუმიისა, მაშინ ისევე განაგრძობენ 5% გამორიცხვას მოტანილ ყურძნის ღირებულებიდან.

მოგება და წაგება. წაგება და მოგება, მას შემდეგ როცა რამოდენიმე პროცენტის (10%—50%) სათადარიგო კაპიტალში გადაიციხვის ოპერაციას მოხდენენ, გერმანიის ამხანაგობებში ნაწილდება წვერთა შორის პროპორციონალურად უკანასკნელ სამი წლის განმავლობაში მოტანილ ყურძნის ღირებულებისა, იტალიის ამხანაგობებში—პროპორციონალურად ერთი წლის განმავლობაში მოტანილ ღვინის ღირებულებისა, ავსტრიაში კი—პროპორციონალურად შეტანილ საწვერო ფულისა.

ამ მოკლე განხილვის შემდეგ ჩვენ შეგვიძლია ყურადღება მივაქციოთ შემდეგ უმთავრეს მუხლებს, რომლებიც საჭიროა მეღვინეობის კოოპერაციათა ორგანიზაციისათვის:

1. რაიონი კოოპერაციის მოქმედებისა არის სოფლის საზოგადოების ტერიტორია, ე. ი. სოფელი; ან და ჯგუფი ერთი-მეორეზედ ახლო მდებარე პატარა სოფელთა.
2. მონაწილეება შეიძლება იყვნენ ისინი, ვინც პირადად არიან დაინტერესებულნი საქმეში, ე. ი. ვენახის მესაკუთრენი და არენდატორები.
3. ყველა წვერი ნივთიერად პასუხისმგებელია ამხანაგობის ყველა ვალდებულებათა აღსრულების დროსა. უმეტეს შემთხვევაში განუსაზღვრელი პასუხის-მგებლობა დაწესებული, ე. ი. ყოველი წვერი პასუხის-მგებელია მთელის თავისის ქონებითა.
4. პირადი მონაწილეობა წევრების საქმეების წარმოებაში, საზოგადო კრებათა შემწეობით, ამასთანავე ყველა წვერი სწორ-უფლებიანია.
5. წევრის ვალდებულებაა გადასცეს ამხანაგობას მთელი თავისი მოსავალი ყურძნისა ან ღვინისა—ეს ვალდებულება და აგრეთვე ნივთიერი პისუხის-მგებლობა წვერთა დიდს კრედიტს უპოვებს ამხანაგობასა.—მეორე მხრით, მონაწილეებს, რომელნიც დაინტერესებულნი არიან ნივთიერად ამხანაგობის საქმითა, ეს საქმე თავის საკუთარ საქმედ მიაჩნიათ და ძალ-ღონეს არა ზოგავენ მის განავითარებლად.
6. ამხანაგობანი თავის განკარგულებაში იღებენ ყველა ღვინოებს რთვლიდან დაწყებული მა-

ნამდის, სანამ ლვინო გასასყიდათ გამოვიღო ლეს, და თუ სხვა ორგანიზაციები არ არის, გასყიდვის საქმესაც აწყობენ. მრავალ წლის გამოცდილებამ და-არწმუნა ყველა, რომ ასეთნაირად მოწყობილი კოოპერაციები მკვიდრია, ცხოველ-ყოფელი და ეთანხმება საზოგადოდ სასოფლო მეურნეობის პირობებსა. მავრამ იმავე პრაქტიკამ მისი სუსტი მხარეც ნათელ-ჰყო: კოოპერაციებმა ვერ მოაწყვეს ლვინის გაყიდვის, საქმეს ვერ გაუწიეს კონკურენცია მსხვილ კაპიტალს, რომელიც რაც დრო გადის, მით უფრო ხელთ იპყრობს მთელს ლვინის ვაჭრობასა. მავრამ ესლა ამხანაგობებმა კავშირებამ იწყეს შეერთება, რომ მიეღოთ ხასიათი მსხვილ სავაჭრო-სამრეწ-

ველო ორგანიზაციათა, და იმედია, რომ მალე აქაც გამარჯვებული დარჩება კოოპერატიული პრინციპი.

საიდან შოულობენ საშუალებასა, სახსარსა მელვინთა კოოპერაციები?—დასაველეთ ევროპაში ეს საკითხი უბრალოდ წყდება: საშუალებას იძლევა საკრედიტო კოოპერატიული ორგანიზაციები, რომლებსაც ფართოდ აქვთ განვითარებული თავიანთი მოქმედება და რომლებიც ყოველთვის ხელახელ-ჩაკიდებული მიდიან სხვა სასოფლო სამეურნეო კოოპერაციებთან ერთად.

სგ. ვახვახიშვილი.

(დასასრული იქნება)

რედაქტორ-გამომცემელი სგ. ყიფიანი.

ს ა უ კ ე თ ე ს ო უ ა ვ ა ს ა ნ ა

„პრიზი“

(სასახლის ქუჩა, ქარ. თავ და-სწ. სახლი, № 5, თეატრის ქვემო სართულში).

ყავა, ჩაი, რძე, კაკაო, შოკოლადი, კვერცხი, კარაქი, პიროგი, ხაჭაპური და სხ. ათასნაირი ცხელი და ცივი საჭმელი და ლუღი.

სადლი და ვახშამი

ჩვენებური და ევროპიული საჭმელი, მომზადებული კარგის ერობით; დახელოვნებული მზარეული.

ფასი ყველასთვის ხელმისაწვდომია. სამი თავი ლუღით ან ყავით 70 კ., ორი თავი ლუღით — 50 კ.

(წლ.—ნ.—5) ატივისტებით ა. კალატოზიშვილი

გამოვიდა და იყიდება წერა-კითხვის სამოგადოებაში ახალი წიგნი:

კველი საქართველო.

ტომი I.

საქართველოს ისტორია და სეინტრაფია სსოგადობის კრებული, გამცემული ქჭ. თავაიშვილის რედაქტორებით.

ეს წიგნი უფასოდ დაეთმობათ ისტორია და სეინტრაფია სსოგადობის ნამდვილ წევრებს, რომელთაც შემოუტანათ 1909 წელს სწევრო გადასახადი (3 მან.). ასეთ წევრებს, ტვიფისში მცხოვრებთ, შეუძლიანთ მაიდან წიგნი წერა-კითხვის სსოგადობაში, ხოლო ქალაქს გარედ მცხოვრებთ წიგნი ფოსტით გაკზმანებათ. ფასი წიგნის 3 მან. 50 კან.

(3 -- უ — 2)